

Det imperialistiska kriget och fredsfrågan

Andra Internationals makalösa sammanbrott vid första världskrigets utbrott väckte en enorm bestörtning – och även förvirring¹ – inom hela den socialistiska vänstern. Mycket snart började emellertid en process av grundliga undersökningar av vad som hänt, och en skoningslös kritik (från Lenin, Trotskij och Luxemburg): som lade grunden för att bekämpa ”socialchauvinismens” ohejdade tillväxt och förbereda pånyttfödelsen av en ny revolutionärt-marxistisk socialistisk International. I detta avseende var ingen i den dåtida vänstern lika oveckligt kraftfull och framsynt som V I Lenin, de ryska bolsjevikernas ledare.

Den fråga som först måste besvaras gällde *första världskrigets verkliga karaktär*.

Som marxist, var det Lenins huvuduppgift att bekämpa det mekaniska och ahistoriska synsätt på denna fråga som fördes fram i socialdemokratins officiella press. Han skrev:

”Dialektiken kräver en allsidig undersökning av den ifrågavarande samhällsliga företeelsen i dess utveckling och att det yttre, det skenbara förs tillbaka på de grundläggande drivkrafterna...”²

Endast så kunde subjektivismens och eklekticismens fallgropar undvikas. ”Socialisterna” – fortsatte Lenin – ”har alltid fördömt kriget mellan folken som en barbarisk och bestialisk sak.” Det skulle emellertid vara totalt ”absurt att för all framtid av princip fördöma ett deltagande i krig”.³ Det som skiljer marxister från borgerliga pacifister är att de ”förstår det ofrånkomliga sambandet mellan kriget och klassernas kamp inom ett land ... att kriget inte kan avskaffas utan att man avskaffar klasserna och bygger upp socialismen.” Ännu en distinktion är att de ”helt erkänner det berättigade, det framstegsvänliga och det nödvändiga i inbördeskrig, dvs krig som föres av den förtryckta klassen mot den förtryckande.”⁴ För:

”I historien har det mer än en gång förekommit krig vilka trots alla fasor, grymheter, olyckor och

¹ Den rumänske revolutionären *Christian Rakovskij*s attityd är det bästa exemplet på denna förvirring. Rakovskij som (likt Lenin) trodde att den första rapporten om att den tyska socialdemokratin hade gått med på krigskrediterna var en bluff (ROMINIA MUNCOTIARE 9, 16 och 20 augusti 1914) skrev den 27 augusti i samma tidning:

”Till skillnad från Österrike-Ungerns direkta aggression så gick de övriga staterna bara med i kriget på grund av tidigare fördragsöverenskommelser... Serbier, belgare och fransoser är indragna i ett legitimt självförsvar och där är således socialisternas roll klar: de måste vara med och försvara sina länder.”

(Rakovskij glömmor här den exemplariska internationalistiska attityden hos de serbiska riksdagsmännen Ljaptochevitch och Katzlerovitch)

”Man kan tycka att Hervé överdriver här han deklarerar att han kräver att få vara med i det första regemente som marscherar till gränsen ... men i grunden så håller vi alla med om Hervés gest... Men vad gäller den tyska socialdemokratin så gäller det både att svara på en praktisk fråga och på en fråga om principer. 30 procent eller kanske till och med flera i den tyska armén står under den socialistiska rörelsens inflytande. Så partiets aktioner har betydelse för dessa reservisters stridsvilja. När en gång kriget förklarats, så kunde inte den tyska socialdemokratin låta några av sina aktioner – som t ex att avslå krigskrediter – åstadkomma dessa socialistiska soldaters demoralisering...” (Citerat efter K Grönberg ”*Die Internationale und der Weltkrieg*” 1916 sid 277-80).

Låt oss emellertid inte glömma att Friedrich Adler i början av världskriget rättfärdigade sitt partis ”socialpatriotiska attityd med det ”vetenskapligt-filosofiska” påståendet att ”...som varje annan organism, måste nationen framför allt försvara sin existens” (Citerat av Rosa Luxemburg i ”*Internationale*” april 1915. Rosa Luxemburg, *Jag var, jag är, jag blir*, Cavefors, Uddevalla 1966, sid 169, artikeln i sin helhet sid 165-177)

² Lenin: ”The Collapse of the Second International”, *Collected Works* vol 21 sid 218

³ Lenin: *Socialismen och kriget*, Moskva 1955, sid 7 och ”Lectures on the Proletariat and War” *CW* vol 36 sid 297

⁴ Lenin: *Socialismen och kriget*, op cit sid 7. Naturligtvis syftar den sista meningen huvudsakligen (om än inte enbart) på de länder i Asien och Afrika som underkuvats och plundrats av imperialismen): ”I Indien och även Kina kunde inte de klassmedvetna proletärerna gå någon annan väg än den nationella, eftersom deras länder ännu inte formats till nationalstater. Om Kina tvingades till att föra ett offensivt krig i detta syfte så skulle vi bara kunna sympatisera med landet ty objektivt skulle det vara ett progressivt krig...” (”The proletariat and the war” op cit 299). Och på ett annat ställe: ”Om exempelvis Marocko skulle förklara krig mot Frankrike, Indien mot England, Persien eller Kina mot Ryssland, osv; så skulle detta vara ’rättfärdiga’ krig, ’försvarskrig’, oavsett vem som vore den angripande parten och varje socialist skulle sympatisera med de förtryckta, avhängiga, icke likaberättigade staternas seger över de förtryckande, förslavande och rovgiriga ’stormakterna’” (*Socialismen och kriget*, op cit, sid 9-10)

lidanden som oundvikligt åtföljer varje krig, varit progressiva... då de bidragit till att krossa särskilt skadliga och reaktionära institutioner (exempelvis självhärskardömet eller livegenskapen).”⁵

Således är det absolut nödvändigt att göra en *historisk* studie av varje särskilt krig – i samma anda som Clausewitz berömda påstående att kriget endast är ”en fortsättning av politiken med andra (våldsamma) medel”. För marxister är det därför självklart att ”politiken” inte bara under fredstid utan även under krig, alltid svarar mot och måste svara mot särskilda klassintressen.⁶

Utifrån detta måste man skilja mellan två olika stadier i Europas senare historia (här tänker Lenin huvudsakligen på Väst- och Centraleuropa): dels borgerlighetens kamp mot feodalismen och absolutismen (1789-1871) och dels den ekonomiska och politiska imperialismen (från 1800-talets sista årtionde). Under det första stadiet hade många krig en progressiv karaktär, eftersom de tjänade som instrument för att förena länderna och befria dem från främmande styre. (Vid denna tid var en tendens mot upprättandet av stora nationalstater förhärskande i Väst- och Centraleuropa.⁷) Det är inte förvånande att revolutionära demokrater och socialister för det mesta tog ställning för *en* av parterna i dessa krig, dvs den part vars seger med största sannolikhet skulle gynna demokratins och det nationella enandets sak.⁸ Detta gällde t ex det krig som det revolutionära Frankrike förde, vilket – trots det faktum att fransmännen försökte erövra (och plundra) främmande territorier – förstörde feodalismen och absolutismen som grundade sig på böndernas underkastelse i en del av Europa. På samma sätt sympatiserade 1849 alla Europas demokrater och socialister med det krig som den ungerska aristokratin och småborgerligheten förde mot den österrikiska absolutismen – trots att de ungerska rebellerna bara i en mycket liten utsträckning kunde göra anspråk på att vara ”*revolutionära demokrater*” och trots att rebellerna ville köpa Ungerns frihet på bekostnad av majoriteten av den slavisk-rumänska befolkningen, som underkuvades av den ungerska aristokratin.

Inte desto mindre måste deras krig (liksom varje krig som då fördes mot den österrikiska – och framför allt den ryska! – absolutismen) betecknas inte bara som ett ”*nationellt*” krig, utan också som ett historiskt progressivt krig. I sådana krig var, säger Lenin, ”*fosterlandsförsvaret*” helt i sin ordning – även om det i vissa fall, till följd av att nationella mål sammanföll med dynastiska och utrikespolitiska intressen, inte var ett lätt beslut att fatta.⁹

I kapitalismens sista *imperialistiska* stadium är det emellertid helt annorlunda! I sina artiklar från 1914-15 påpekade Lenin ständigt att vid denna tid behövde inget av världens kapitalistiska länder kämpa för sitt eget ”nationella oberoende”. I stället hade de själva, i stor skala, blivit förtryckare av främmande folk och länder. Under ett par årtionden innan första världskriget hade således kapitalismen genomgått en grundlig förändring: den fria konkurrensen ersattes av monopolens herravälde, vilka vuxit ur de existerande nationalstaternas ramar och ständigt strävade efter att utöka sina inflytelsesfärer.

Det förklarade den kamp som rasat i årtionden inte bara om marknader, utan framför allt om koloniala områden utanför Europa för kapitlexport och råvaruutvinning – områden som ”civilisationen” öppnade och imperialistmakterna plundrade. Mellan 1876 och 1914 ”förvärvade” världens sex ”stora” nationer 25 miljoner kvadratkilometer – dvs ett område två

⁵ Ibid, sid 8

⁶ Ibid sid 14-15. Samma ståndpunkt, dvs nödvändigheten av att betrakta alla krig ur en historiskt materialistisk synvinkel, betonades starkt av L Trotskij i ”*Kriget och Internationalen*”, som skrevs i september 1914. (Återfinns under rubriken ”*The Bolshevik and World Peace*”, i den översättning av hans arbeten som publicerades i New York 1918, sid 126-27. Återutgivet som ”*The War and the International*”, Young Socialist Publication, Colombo 1971 sid 33-34. Alla citat är hämtade från den senare utgåvan, men båda källorna anges. Den första siffran hänvisar till 1918 års upplaga. Engelske översättarens anm).

⁷ Dock, nationalisternas program, ”som endast lät sig genomföras med revolutionära metoder, eftersom det måste tillämpas på den politiska och nationella miljö som feodaltiden lämnat i arv, förverkligades endast i revolutionens Frankrike. I de andra europeiska länderna stannade den borgerliga revolutionen på halva vägen, och programmet kunde alltså endast delvis bli verklighet där.” Rosa Luxemburg, ”*Socialdemokratins kris*”, Gidlunds, Helsingfors 1971, sid 138-39.

⁸ Lenins och Zinovjevs programmatiska text *Socialismen och kriget*, op cit sid 7-9.

⁹ Jmf t ex skillnaderna mellan Marx/Engels och Lasalle i fråga om italienska kriget 1859 och mellan Marx/Engels och Liebknecht/Bebel i fråga om fransk-tyska kriget av 1870.

och en halv gånger Europas storlek – och förslavade mer än 500 miljoner människor i kolonierna. Men nu ägde de imperialistiska stormakterna nästan hela jordens yta. Därför handlade det nu, på kapitalistländernas ojämna utveckling¹⁰, om att göra en *omfördelning* av världen. Följden blev världskonflikten 1914 ”där koloniernas öden avgjordes av kriget på kontinenten”.¹¹ I grund och botten var därför 1914 års krig en kamp mellan två ”rövarband” vilka i årtionden kämpat mot varandra om de koloniala besittningarna¹² – deras verkliga syften hade inte det minsta samband med ”nationens” eller ”demokratins” intressen (om man inte menar att den egna nationens existens kräver herravälde över avlägsna oceaner och främmande folk). Men under sådana omständigheter kunde ingen revolutionär ställa sig på någon av de stridande gruppernas sida, vilket har de verkat nödvändigt på Marx och Engels tid. Anta att ett ”rövarband” besatt tre fjärdedelar av Afrika, medan det andra blivit tvunget att nöja sig med en fjärdedel; och att båda grupperna börjar kriga för att omfördela Afrika. Vem skall man hoppas segrar? Det är absurt att ens ställa frågan på detta sätt, säger Lenin, eftersom det kriterium som socialisterna tidigare använt för att avgöra sin inställning till krig, nu hade försvunnit. Moderna demokrater bör inte bry sig om att hjälpa vare sig den första gruppen av stater att säkra sin ”rätt” till tre fjärdedelar av Afrika eller den andra gruppen som vill garantera en omfördelning av Afrika. Dock:

”...ur den borgerliga rättvisans och den nationella frihetens osv synpunkt borde Tyskland ovillkorligen ha rätt gentemot England och Frankrike, ty det har blivit förfördelat ifråga om kolonierna, dess fiender förtrycker ett ojämförligt större antal nationer än det självt.”¹³

Men också Tyskland bedriver krig för att förslava nationer, och inte för att befria dem – och ur socialistisk synpunkt är det avgörande!

Förvisso ”kan man skönja många av den gamla målningens penseldrag i samtidens bilder”. Det råder t ex inga tvivel om att den ryska imperialismen till sin natur var mer politisk än ekonomisk, och att den (liksom Habsburg-monarkins imperialism) till stor del utgick från dynastins intressen.¹⁴ (Även om inte heller de ryska och österrikisk-ungerska *bourgeoisernas* imperialistiska ambitioner gick av för hackor!) Båda monarkiernas krigsprogram syftade till att på ett eller annat sätt utöka sina territorier och underkupa främmande folk; i detta avseende var den ryska och den österrikiska imperialismen lika fientliga mot nationerna, och lika reaktionära, som sina allierade...

Men hur var det nu med ”lilla stackars Serbien” eller det ”tappra Belgien”? Var inte exempel nog för att man skulle stå på samma sida som Centralmakternas motståndare?

Det är, betonar Lenin, ofta utan tvivel korrekt att ”det bland de krigförande länderna endast är serberna som för en kamp för sin nationella existens”.¹⁵ Men man måste alltid kunna skilja det hela från sina delar! Ty i ”det österrikisk-serbiska kriget är det nationella elementet (i samband med första världskriget – RR) en fullständigt sekundär fråga och påverkar inte krigets allmänna imperialistiska natur.”¹⁶ Detta syns tydligt av det faktum att Ententen, som påstår sig kämpa för Serbiens ”befrielse”, samtidigt – vilket visas av det hemliga Londonavtalet från 26 april 1915 – sålde ut för den jugoslaviska friheten fundamentala intressen (Istrien och Dalmatien) till Italien för att försäkra sig om att ”de senare hjälpte till att plundra Österrike”.¹⁷ Ändå röstade

¹⁰ Jmf den identiska tankebanan hos Trotskij, op cit sid 236;76

¹¹ Lenin, op cit sid 13

¹² Särskilt här, säger Lenin, illustreras Clausewitz teorem, att kriget ”bara är en fortsättning av politiken med andra medel”.

¹³ Lenin, op cit sid 13 – jmf ”En separatfred”, CW vol 23 sid 126:

”England kämpar för att beröva Tyskland dess kolonier och att ruinera sina huvudmedtävlare, som hänsynslöst har utkonkurrerat det genom sin överlägsna teknik, organisation och kommersiella förmåga – och så grundligt att England inte kunde upprätthålla sin världsdominans utan krig. Tyskland kämpar för att dess kapitalister menar sig vara – och det med rätta – berättigade till den ’heliga’ borgerliga rätten att bli världsmästare i att roffa och plundra i kolonierna och de avhängiga länderna...”

¹⁴ Lenin: *Socialismen och kriget*, op cit sid 16-17

¹⁵ Lenin: ”The Proletariat and the War” op cit sid 299

¹⁶ Lenin: ”The Conference of the RSDLP Groups Abroad” CW vol 21 sid 159

¹⁷ Lenin: ”The Collapse of the Second International”, op cit sid 236. (Lenin kände till detta avtals existens genom

de serbiska riksdagsmännen Ljaptchevitch och Katzlerovitch – till den tyska socialdemokratins eviga skam – på ett helt korrekt sätt mot att anslå krigskrediter.¹⁸

Och Belgien? Förvisso stod också Belgien, i händelse av en tysk seger, inför risken att förlora delar av sitt territorium och särskilt sina *kolonier* till Tyskland. Men troligen skulle ”de tyska imperialisterna genast frige Belgien osv, om engelsmännen och fransmännen ’*kristligt*’ delade sina kolonier med dem”.¹⁹ De brittiska och franska regeringarna låtsades kämpa för små nationers frihet (särskilt Belgiens), men det var en ren fars, för i själva verket förde de krig för att behålla de kolonier som de kunde utplundra i större skala än tyskarna och för att roffa åt sig Tysklands kolonier. Dessutom är det möjligt att ”befria” Belgien *utan* att offra en hel rad nationer åt den brittiska, franska och italienska imperialismen.²⁰ Och slutligen, också Belgien hade ett stort *kolonialt imperium*, och om Ententen restaurerade Belgien så var det liktydigt med att återupprätta dess imperium.²¹

Inte ens det brutala tyska övergreppet mot Belgiens neutralitet kunde ändra på situationen; för alla stormakternas generalstabber och regeringar hade i årtionden vetat (här syftar Lenin på *Morels* pamflett ”Krigets utbrott”) att *varje* krig mellan Tyskland och Frankrike skulle leda till brott mot Belgiens neutralitet, och 1887 avvisade den brittiska regeringen uttryckligen nödvändigheten av att intervensera på Belgiens sida om så skulle ske!²²

Medan de brittiska och franska socialisterna ställde sig på sina regeringars sida i begråtandet av Serbiens och Belgiens öden, fortsätter Lenin, så predikade deras tyska kamrater – i det att de gick tillbaka till 1848-49 års revolutionära ideologi²³ – ”kamp mot tsarismen”.²⁴ Ännu en oförsämd förfalskning, för ”i själva verket har just denna tyska bourgeoisie, i sitt kryperier för de preussiska junkrarna med Wilhelm II i spetsen alltid varit tsarismens mest trogna bundsförvant och en fiende till arbetarnas och böndernas revolutionära rörelse i Ryssland. I själva verket kommer denna bourgeoisie tillsammans med junkrarna att, hur kriget än slutar, göra sitt yttersta för att stödja tsarmonarkin mot en revolution i Ryssland.”²⁵ Precis som den anglo-franska imperialismen hade den tyska till sitt primära krigsmål att plundra kolonier och icke-tyska territorier; och både Tyskland och dess österrikisk-ungerska allierade höll fram till denna tid en hel rad främmande folk under sina hälar!

Lika skrupulös och bedräglig var den ”kamp mot den preussiska militarismen” som Ententens bourgeoisier (och dess socialister) predikade; precis som deras tal om ”demokratins försvar”. En egendomlig kamp för demokratin, som var beroende av Europas mest reaktionära stat, den

den tidens mycket bristfälliga tidningsrapporter.)

¹⁸ ”Om iden om ’defensiva’ krig har någon som helst betydelse” skriver Trotskij ”så var den förvisso aktuell för Serbien i den situationen. Ändå vägrade våra vänner Ljaptchevitch och Katzlerovitch, orubbliga i sin övertygelse om hur de som socialister måste handla, att ge regeringen förtroendet med sina röster. Författaren var i Serbien vid krigets början. I Skuptchine hölls, i en anda av obeskrivlig ’nationell entusiasm’, en omröstning om krigskrediterna. Röstningen skedde genom namnupprop. Två hundra medlemmar hade redan svarat ’ja’. Så kom, i ett ögonblick av dödens tystnad, socialisten Ljaptchevitchs stämma ’nej’. Alla kände den moraliska styrkan i denna protest och scenen gjorde ett outplånligt intryck på mig.” Op cit, sid 48;4 (Det krig Trotskij refererar till är första balkan-kriget 1912).

¹⁹ Lenin: *Socialismen och kriget*, op cit sid 13

²⁰ Ibid sid 15-16

²¹ Man påminns om Belgiska Kongos groteska ”självständighet”, och de anglobelgiska gruvintressenas totala omedgörlighet i Katanga-provinsen!

²² Lenin: ”British Pacifism & British Dislike of Theory”, *CW* vol 21 sid 262. För en mer detaljerad genomgång, se K Zilliacus ”Mirror of the Past. A History of Secret Diplomacy”, 1946.

²³ R Luxemburg talade här föraktfullt om ”Marx gamla appeller” i *Neue Rheinische Zeitung*, som nu plötsligt sprang fram i den tyska socialistpressen. *Socialdemokratins kris*, op cit sid 105

²⁴ Man påminns om att den socialdemokratiska ”Chemnitzser Volksstimme” då hyllade Hindenburg som ”den ryska revolutionens stora och omedvetna redskap”! Citerat av Trotskij, op cit sid 84;19.

²⁵ Lenin: ”Kriget och Rysslands socialdemokrati”, *Valda verk i tre band*, band 1, sid 593. ”Och om nu revolutionen skulle få övertaget under sådana omständigheter (Dvs Rysslands nederlag i kriget – ö.a.) så skulle de hohenzollernska arméernas bajonetter vändas mot revolutionen. Sådana utsikter kan knappast undgå att paralysera Rysslands revolutionära krafter, för det är omöjligt att förneka det faktum att det tyska proletariats parti står bakom de hohenzollernska bajonetterna.” Op cit, sid 87-88;20 (kursiv av RR). Hur exakt gick inte denna spådom i uppfyllelse i början av 1918!

ryska tsarismen – vilken inte bara inte tolererar den ringaste demokrati inom sina gränser, utan över hela världen beskrivs som ”folkens fängelse”.²⁶

Således skiljer sig 1914 års *imperialistiska* krig i grunden från det gångna århundradets *nationella* krig, och det är därför bara sofismer att försöka döma det med samma måttstock som de tidigare krigen. Hur kan man försvara ett ”fosterland” som är i färd med att plundra och krossa andra ”fosterländer” och vilken mening – med avseende på *detta* krig – kan den föråldrade distinktionen mellan ”offensiva” och ”defensiva” krig fortfarande ha?

” Vi vet att tre rånare (borgerskapet och regeringarna i England, Ryssland och Frankrike) i årtionden beväpnade sig för att skövla Tyskland. Är det något förvånande i att två rånare började attacken innan de andra tre vässat sina knivar färdiga?”²⁷

Hela det senaste årtiondets ekonomiska och diplomatiska historia visade att kriget av 1914 var systematiskt förberett av alla de krigförande makterna. Därför är det en fullkomligt sekundär, och för revolutionära marxister meningslös fråga *vem* som började offensiven och *vem* som först förklarade krig!

”I nuvarande situation kan man inte avgöra vilken av de två krigförande gruppernas nederlag som skulle vara det minst onda för socialismen ur det internationella proletariats synpunkt.”²⁸

Om denna fråga skrev Lenin spydigt:

”Låt oss hoppas att A Potresov²⁹, Kautsky och deras anhängare föreslår att Stuttgart och Basel-resolutionerna (Andra Internationalen om det kommande kriget) ersättes med något a la: Om kriget trots våra ansträngningar ändå bryter ut så måste vi bestämma oss för vad som är mest fördelaktigt ur världsproletariats synvinkel: om Indien plundras av England eller Tyskland; om Afrikas negrer lär sig använda eldvatten och plundras av fransmännen eller tyskarna; om Turkiet förtrycks av Österrike/Tyskland eller av den anglo-ryska-franska alliansen; om tyskarna skall strypa Belgien eller ryssarna Galizien³⁰; eller om Kina skall styckas av Japan eller Amerika; osv.”³¹

Ur arbetarklassens *internationella* intressen betraktat, är alltså strategin med ”det mindre onda” ogrundad. För den *ryska* arbetarklassen är det naturligtvis *helt annorlunda*. Lenin skrev i oktober 1914:

”För oss ryssar kan det inte råda det minsta tvivel, kan det inte råda något tvivel överhuvud taget om att det *minst* onda – med tanke på de arbetande massornas och arbetarklassens intressen i *Ryssland* – skulle vara ett omedelbart *nederlag* för tsarismen i detta krig. Ty tsarismen är hundrafalt värre än kaiserismen.”³²

”...om det finns någonting som under vissa betingelser kan fördröja tsarismens undergång, om det finns någonting som kan hjälpa tsarismen i dess kamp mot hela Rysslands demokrati, så är det just det nuvarande kriget vilket öppnar den engelska, den franska och den ryska bourgeoisins penningpung för tsarismens reaktionära ändamål. Och om det är någonting som kan försvåra den ryska arbetarklassens revolutionära kamp mot tsarismen, så är det just de tyska och österrikiska socialdemokratiska ledarnas hållning som av Rysslands chauvinistiska press outröttligt framställs som ett föredöme för oss.”³³

Detta innebär naturligtvis inte att de ryska arbetarna och Rysslands förtryckta nationer bör önska Centralmakternas seger, för kriget kan också gå så – och gjorde faktiskt det – att inte

²⁶ Detta uttryck i ”Om storryssarnas nationalstolthet”, *Valda verk* bd 1 op cit, sid 600

²⁷ Lenin: ”The Russian Brand of Südekum” *CW* vol 21 sid 121.

²⁸ Lenin: ”Kriget och Rysslands socialdemokrati”, op cit sid 597. Hur än kriget slutar, står det på ett annat ställe, så ”kommer det att ge mänskligheten nya förtryckta, ett förtryck av hundra- och åter hundratals miljoner i kolonierna, i Persien, Turkiet och Kina...” (Lenin, ”Appeal on the War”, *CW* vol 22 sid 368.)

²⁹ Rysk socialdemokrat, mensjevik.

³⁰ ”Ryssland kämpar för att behärska Galizien som det behöver särskilt för att strypa det ukrainska folket (För Galizien är det enda ställe vari ukrainarna har frihet – naturligtvis en relativ sådan)...” Lenin ”A Separate Peace” op cit sid 126.

³¹ Lenin: ”The Social Chauvinists’ Sophisms” *CW* vol 21 sid 187

³² Lenin: ”Letter to A G Shlyapnikov” 17 oktober 1914, *CW* vol 35 sid 162-3.

³³ Lenin: ”Kriget och Rysslands socialdemokrati” op cit sid 595.

bara tsarismen utan också dess fiender krossas³⁴; och utifrån de revolutionära marxisternas ståndpunkt är det den bästa av alla möjliga lösningar.

”Varför förs detta krig?” frågar Lenin i sin artikel mot Pjatakov (Kievskij -ö.a.) i oktober 1916: ”Storbritannien, Frankrike och Ryssland för krig för att behålla de erövrade kolonierna, för att plundra Turkiet osv... Låt oss anta att tyskarna även tar Paris och Petersburg. Får detta krig en annan karaktär därigenom? Inte alls. Tyskarnas mål och – vilket är ännu viktigare: den politik tyskarna skulle genomföra ifall de segrade – blir då att ta över kolonier, behärska Turkiet, lägga beslag på andra nationers områden, exempelvis Polen osv, men alls inte att upprätta ett främmande förtryck över fransmän eller ryssar (de själva – RR). Till sitt sanna väsen är detta krig inte nationellt utan imperialistiskt. Med andra ord: kriget förs inte för att den ena sidan håller på att störta nationellt förtryck och för att den andra vill upprätthålla det. Kriget förs mellan två grupper av förtryckare, mellan två rövare om hur bytet skall delas...”³⁵

Men detta innebär att kapitalismen från att vara

”nationernas befriare, som kapitalismen var i kampen mot feodalismen, har den imperialistiska kapitalismen blivit nationernas största förtryckare. Från att tidigare ha varit framstegsvänlig har den blivit reaktionär. Den har utvecklat produktivkrafterna till den grad att mänskligheten står inför alternativet att antingen övergå till socialismen eller att under årtal och t o m årtionden utstå ’stormakternas’ väpnade kamp, för att på konstlad väg upprätthålla kapitalismen med hjälp av kolonier, monopol, privilegier och nationellt förtryck av alla slag.”³⁶

I stället för att välja mellan

”den yngre och starkare rövaren” och ”den äldre och övermättade” bör socialisterna därför ”utnyttja kampen mellan rövare för att störta dem alla”. ”Den som rättfärdigar deltagandet i detta krig, han förevigar det imperialistiska förtrycket av nationerna. Den som förordar att regeringarnas nuvarande svårigheter skall utnyttjas för kamp för den sociala revolutionen, han försvarar verkligen alla folks faktiska frihet.”³⁷

Och denna frihet kan endast vinnas under socialismen.

Nog nu om Lenins analys av första världskrigets drivkrafter och karaktär. Förvisso verkade Lenins burdusa och avsiktligt brutala språk (”stråtrövare, banditer”, – osv) stötande för en del känsliga själar (särskilt i Ententens läger). Men det är inte formen utan innehållet som har den verkligt förödande effekten. För vad som sedan dess blivit känt av den diplomatiska korrespondensen från tiden innan första världskriget och särskilt de hemliga avtalen mellan *alla* stormakter som deltog i kriget, är så avslöjande att inte ett enda ord av Lenins kritik idag kan anses oriktigt. ”Skyll inte på spegeln om den visar ett förvridet ansikte” (Gogol). De stridande staternas ljusskygga diplomatiska handel och vandel vid den tiden lägger ett löjes skimmer över alla fraser om demokratins försvar, nationernas frihet osv, som yttrades under det första världskriget.³⁸

³⁴ Det var dessutom bara detta förhållande som gjorde det möjligt för polackerna etc att som en följd av första världskriget återfå sin självständighet.

³⁵ Lenin: ”A Caricature of Marxism and Imperialist Economism” CW vol 23 sid 33-34.

³⁶ Lenin: *Socialismen och kriget* op cit sid 11.

³⁷ Ibid, sid 13 och 16.

³⁸ Vi finner följande i de amerikanska historikerna Ch och M Beards arbete:

”Samtidigt grävde historiker som arbetade i ryska, tyska och österrikiska arkiv, vilka plötsligt öppnats för forskarna genom revolutionerna i alla dessa länder, fram hemliga överenskommelser som upprättats långt innan 1914 mellan Ryssland, Frankrike och Storbritannien. Med klara dokumentariska bevis som grund, dissekerade man den myt som dessa makter propagerade: att Tyskland bar hela ansvaret för krigets inledning; att Tyskland måste ta på sig all skuld för kriget; att de brittiska, franska och ryska regeringarna som förenades genom de hemliga avtalen administrerades av oskyldiga civilister som plötsligt och oväntat attackerades av en blodtörstig skurk. Genom att läsa kopior av dessa diplomatiska dokument, vetenskapliga arbeten om den europeiska historien som bygger på dessa, eller den publicitet som upptäckterna gavs, kunde läskunniga amerikaner i mängd lära sig något om de oräkneliga lögnar, bedrägerier och svek som iscensattes av regeringarna i det tsaristiska Ryssland, i Storbritannien och Frankrike likaväl som hos Centralmakterna på deras egna folks bekostnad. Den glimrande hägring som fick världskriget att verka helt eller huvudsakligen fört för demokratins och civilisationens skull, vittrade ner bortom igenkännlighet. Vid krigsslutet blev otaliga amerikaner, som 1915-18 eftersträvat en ny och förträfflig värld, modfälda inför de bevis på lömska anslag som stred mot deras drömmar.” *A Basic History of the United States*, 1944,

På en punkt verkar emellertid Lenins analys vara otillfredsställande: han underskattade antagligen fortfarande den väldiga naturkraften hos *de nationella rörelserna i Österrike-Ungern*.³⁹ Likväl var det just dessa rörelser som gjorde det möjligt för Ententens regeringar – vilka till sin natur var rent imperialistiska – att ikläda sig ”demokratins” mantel och uppträda i rollen av de förtryckta nationaliteternas ”befriare”. Förvisso var *deras* lösning av Syd- och Centraleuropa i sig knuten till förtryck av stora delar av de ukrainska, vitryska, slovakiska, tyska och ungerska folken. Å andra sidan skulle denna lösning otvivelaktigt ha blivit långt mera reaktionär om inte den *ryska revolutionen*, som hade ägt rum i mellantiden, tvingat Ententen att ta nationernas så kallade ”rätt till självbestämmande på mycket större allvar”. Inte desto mindre går det knappast att förneka svagheten i Lenins analys på denna punkt, något som han dessutom delade med de flesta i den samtida ”vänstern” – med Trotskij⁴⁰ som enda undantag.

En annan aspekt av Lenins analys som är värd att ompröva är följande. Som vi såg räknade aldrig Lenin med att första världskriget skulle kunna leda till ”Napoleonliknande segrar” för den ena av de två koalitioner (fast i sin kritik av Rosa Luxemburgs *Juniusbroschyr* räknade han med en *teoretisk* möjlighet av sådana segrar för att illustrera möjligheterna av ”nationella krig” även i Europa). Han hade helt säkert rätt när han (i samma kritik) betonade att ”skillnaden i styrka mellan de två koalitioner är obetydlig”, och att detta var en av de faktorer som rättfärdigade nödvändigheten av att proletariatet förde en strikt ”defaitistisk” politik.⁴¹ Men det motsatta perspektivet (möjligheten av att den ena av de två koalitioner nådde en snabb ”total” seger) kunde inte uteslutas vid den tiden. I detta fall kunde första världskriget ha slutat med antingen – vilket Trotskij betonade i sin pamflett – Tysklands oinskränkta herravälde⁴², eller med Ententens herravälde över Europa. (Det förra förblev bara en fara, fast ibland en akut – det senare hindrades slutligen av den ryska revolutionen, som hade ägt rum under tiden.)

Naturligtvis betyder inte allt detta att den absoluta ”revolutionära defaitism” som Lenin förespråkade var felaktig under första världskriget (härvidlag var Trotskijs kringgående attityd ”varken seger eller nederlag” förvisso alldeles för vag). Det innebär bara att också denna strategi hade sina begränsningar och *bara* var giltig för den konkreta situationen under första världskriget (permanent ställningskrig osv). Denna strategis verkliga begränsningar visade sig under andra världskriget, vilket redan efter ett par månader hade lett till ”napoleonsegrar” för Hitlers arméer. I de länder som körts över och som hotades av Hitler måste en politik som ovillkorligen avvisade varje ”fosterlandsförsvar” ha verkat meningslös. Den traditionella politik av ”revolutionär defaitism” som initierades av Trotskij, och som blint följdes av hans följeslagare under hela kriget, visade sig vara för *abstrakt* och därför också totalt ineffektiv eftersom den alltför lite tog hänsyn till de konkreta omständigheterna, och alltför mycket litade på att dra slutsatser genom analogier. Denna kritik gäller dock *minst av allt Trotskij själv* eftersom han – vilket vi nu vet tack vare Deutscher – strax innan han mördades (i augusti 1940)

sid 442.

Författarna glömmar bara att också säga att W Wilsons oljiga fredspropaganda, à la en presbyteriansk präst, på inget avgörande sätt skiljde sig från de ”lögnare, bedrägerier och svek” som hans allierade använde sig av, och att Wilsons hyckleri bara möjliggjordes genom att dåtidens nordamerikanska imperialistiska intressen inte låg så mycket i Europa och medelhavsområdet som i Latinamerika och Stilla Havsområdet.

³⁹ Precis innan första världskrigets utbrott skrev Lenin i sin berömda ”Om nationernas självbestämmanderätt”:

”I Österrike började den (borgerligt-demokratiska revolutionen – RR) 1848 och avslutades 1867... Därför finns det i Österrikes inre utvecklingsförhållanden ... *inga* faktorer vilka kan försäkra sådana språng som bl a kan åtföljas av att det bildas självständiga nationella stater ... ungrarna och sedermera även tjeckerna strävade alltså inte efter att skilja sig från Österrike utan ville bevara Österrikes enhet ... till följd av detta egenartade förhållande uppstod Österrike som en stat med två centra (Österrike-Ungern ö.a.) och nu förvandlas det till en stat med tre centra (tyskar, ungrare och slaver).” Lenin *Valda verk*, op cit sid 553-4.

⁴⁰ Se Trotskijs pamflett, där han upprepar det faktum att den ”kaotiska österrikisk-ungerska staten” uppvisar ”den allra mest reaktionära anblick mitt i Europas hjärta” och beskriver det som ”Centraleuropas Turkiet” op cit sid 55,59,63; 7,8,11.

⁴¹ Lenin: *Socialismen och kriget*, op cit sid 29-30.

⁴² Hur långtgående och systematiska planer som den Wilhelmska diplomatin och Wilhelms överkommando hade för erövringen av Europa; vad beträffar Belgien, Polen, Balkan etc, och hur envist de höll fast vid dessa planer så länge kriget varade, kan man se på varje sida i F Fischers innehållsrika studie ”*Der Griff nach der Weltmacht*”, Düsseldorf 1962, som baseras på arkivmaterial.

var på väg att radikalt modifiera den traditionella ”defaitistiska” politiken och att ersätta den med en strategi för en *kvalificerat revolutionär ”defencism”* (vilket också hade föresvävat Rosa Luxemburg i hennes *Juniusbroschyr*).⁴³

Det måste åter betonas, när vi nu slutför detta avsnitt, att det hänsynslösa avslöjandet av första världskrigets väsentligen imperialistiska karaktär inte var något enbart leninistiskt, och att samma kritik mot kriget samtidigt fördes fram av andra ledande vänstermän (*Trotskij*, och på ett särskilt lysande sätt även av *Rosa Luxemburg*⁴⁴) – även om det måste medges att både Trotskijs och Rosa Luxemburgs analyser hade vissa brister och vaga punkter.⁴⁵ Det som var speciellt med Lenin, och bara med honom, var den orubbliga fasthet med vilken han överförde de lärdomar han dragit ur analysen av första världskrigets drivkrafter till *praktisk politik* i syfte att inte bara ”kritisera” den borgerliga värld som störtat ner i krigets fruktansvärda blodbad, utan också ”förändra” den. Och därvid var han förvisso utan like.

Från opportunism till socialchauvinism

I Rosa Luxemburgs klassiska *Juniusbroschyr* finner vi följande anmärkningsvärda avsnitt:

”Och sedan kom den exempellösa katastrofen, den 4 augusti 1914⁴⁶ Var den ofrånkomlig? En händelse av så oerhörd betydelse kan inte bero på tillfälligheter. Den måste ha orsakats av allmänna faktorer med stor och djupgående verkan. Men felet kan också ligga hos socialdemokratin, proletarietets vägvisare, och bero på brister i vår kampvilja, vårt mod och vår trohet gentemot idéerna. Den vetenskapliga socialismen har lärt oss att fatta vilka allmänna lagar som bestämmer den historiska utvecklingen. Människorna skapar inte sin historia godtyckligt. Men de skapar den själva. Proletariatet är i sitt handlande beroende av hur långt den samhällseliga utvecklingen nått, men denna utveckling kan inte ske utan proletariatets medverkan; proletariatet är i detta sammanhang en drivfjäder i lika hög grad som det är en produkt. Dess handlande är en av de faktorer som påverkar historien. Och fast det är lika omöjligt för oss att avskilja oss från den historiska utvecklingen som det är för en människa att springa ifrån sin egen skugga, kan vi förvisso påskynda eller fördröja

⁴³ Här citerar vi ett relevant ställe ur Deutschers arbete (tyvärr försummade han att citera utförligt från Trotskijs artikelutkast, som är så viktigt):

”Artikelns skissartade utformning antyder att han tänkt om i en viktig fråga och nu försökte modifiera eller ge helt ny form åt en av sina gamla idéer. Han hade till för kort tid sedan talat om den ‘revolutionära defaitismen’ på samma sätt, som Lenin talat om den under första världskriget, och han hade förklarat för arbetarna att deras uppgift inte var att försvara sina demokratiskt eller fascistiskt imperialistiska fosterland utan att förvandla kriget till revolution. Men nu, när nazisterna lagt under sig i stort sett hela Europa och när de engelska och amerikanska arbetarklasserna reagerade på ockupationen med antifascistisk stridbarhet, tyckte han att det var meningslöst att bara upprepa en gammal formel. ‘Det nuvarande kriget är, som vi ofta sagt, en fortsättning på det förra. Men en fortsättning är inte en upprepning/utan/ en utveckling, ett fördjupande, ett hårdnande.’ På samma sätt borde fortsättningen på den leninistiska politiken 1914-17 innebära, inte bara en upprepning, utan en ‘utveckling, ett fördjupande’. Lenins revolutionära defaitism hade immuniserat bolsjevikpartiet mot all borgarfetischistisk patriotism men hade inte, som många trodde, kunnat ‘vinna massorna, som var emot tanken på en utländsk härskare’. Bolsjevikernas folkstöd hade berott, inte i första hand på deras ‘vägran att försvara sitt borgerliga fosterland’, utan på det positiva i deras revolutionära agitation och verksamhet. Marxister och leninister under det nuvarande kriget borde inse det, menade han, och han kritiserade Shachtman-gruppen och de trotskistiska pacifister som vägrade göra amerikansk värnplikt. I ett brev, skrivet några dagar tidigare, hade han kommenterat en gallupundersökning, som visat att 70 procent av de amerikanska arbetarna var för värnplikt. ‘Vi tar de sjuttio procentens parti. /Vi säger att/ ni arbetare, vill försvara ... demokratin. Vi ... vill ta ytterligare ett steg. Men vi är beredda att samman med er försvara demokratin, förutsatt att försvaret blir ett verkligt försvar och inte ett pétainskt förräderi.’ I Deutscher, *Den förvisade profeten*, Renée Coeckelbergs Partisanförlag, Borås 1972, sid 349. (Artikeln ”How to really defend democracy” återfinns nu i *Writings 1939-40*, Pathfinder Press, sid 344-45. Ö. a.)

⁴⁴ Se den tidigare nämnda ”Juniusbroschyren” (*Socialdemokratins kris*), op cit sid 27-115.

⁴⁵ Bristerna i *Luxemburgs* bok, vilka redan kritiserades av Lenin 1916, kommer att diskuteras i nästa avdelning. Vad gäller Trotskijs pamflett har vi redan flera gånger betonat dess klart revolutionära och internationalistiska karaktär. Ändå finns det ett avsnitt i texten där Trotskij deklarerar att det är ”Frankrikes plikt att mot den tyska offensiven försvara sitt territorium och oberoende” fast han bara ett par sidor längre fram fördömer de franska socialpatrioterna, ”vilka, när kriget började, satte på sig sina röda byxor och satte igång med att befria Tyskland” op cit sid 98, 109; 24, 27. Trotskijs följeslagare och biografer höll tyst om detta avsnitt, som om sådana vacklanden, orsakade av tillfälliga intryck, skulle kunna användas mot den store revolutionärens minne.

⁴⁶ R Luxemburg refererar här till den tyska socialdemokratiska riksdagsgruppens omtalade deklARATION vid mötet 4 augusti 1914.

denna utveckling.”⁴⁷

Således *reser* Rosa Luxemburg *frågan* om de objektiva betingelserna för socialismens katastrof under första världskriget, om orsakerna till att ”den tyska socialdemokratien efter 4 augusti 1914 blev ett stinkande lik”. Men hon *besvarar inte frågan* – i stället förirrar hon sig in på socialpsykologin, i en filosofisk diskussion (vilken dock är ypperlig), kring sambanden mellan den fria viljan och den historiska nödvändigheten.⁴⁸ Detta var den punkt som Lenin tog fasta på, vilket vi kan läsa i hans kritik av *Juniusbroschyren*:

”Juniusbroschyrens största brist och ett direkt steg bakåt i jämförelse med den legala (om än genast efter utgivningen förbjudna) tidskriften Die Internationale är förtigandet av sambandet mellan socialchauvinism (författaren använder varken denna term eller det mindre precisa uttrycket socialpatriotism) och opportunistism.⁴⁹ Författaren talar alldeles riktigt om det tyska socialdemokratiska partiets ‘kapitulation’ och sammanbrott, om dess ‘officiella ledares’ ‘förräderi’, men längre går han inte... Detta är teoretisk oriktigt, ty man kan inte *förklara* ‘förräderiet’, om man inte sätter det i samband med opportunisten som en *riktning*, som har en lång historia, hela Andra internationalens historia. Det är praktisk-politiskt oriktigt, ty man kan varken förstå eller övervinna ‘socialdemokratins kris’ utan att ha klarlagt den betydelse och roll som spelats av två riktningar: den öppna opportunistiska (Legien, David osv) och den maskerat opportunistiska (Kautsky & Co). Det är klart, att det helt enkelt är löjligt att tala om att Tysklands gamla socialdemokratiska parti, eller ett parti, som tolererar Legien, David & Co, skall delta i den ‘nya’ internationalen.”⁵⁰

Om därför Andra Internationalens sammanbrott under första världskriget ska förklaras vetenskapligt, så måste man undersöka socialchauvinismens *klass*-innehåll och blottlägga dess ideologiska förhållande till tidigare strömningar inom arbetarrörelsen. Lenin tar upp den frågan grundligast i sin artikel ”Kriget och Andra Internationalen”,⁵¹ skriven sommaren 1915. Vad är socialchauvinismens verkliga innehåll? Det är:

”... ett erkännande av idén om fosterlandsförsvaret i det nuvarande imperialistiska kriget, försvar av socialisternas förbund med ”sina” länders bourgeoisie och regeringar i detta krig, vägran att propagera och stödja proletärt revolutionära aktioner mot den ”egna” bourgeoisin osv. Det är alldeles uppenbart, att socialchauvinismens väsentliga ideologisk-politiska innehåll helt sammanfaller med opportunistens grunder. Det är *en och samma* riktning. Under krigsförhållandena 1914-15 blir opportunisten just socialchauvinism. Det väsentliga i opportunisten är idén om klassarbete.”⁵²

Det är väl känt att det hade funnits en bred opportunistisk strömning in, om Andra Internationalen i årtionden. Källan till denna strömning låg, säger Lenin, i kapitalismens uppgång i Europa och Nordamerika,

”ett privilegierat arbetarskikts relativt fredliga och kultiverade tillvaro ledde till att det ‘förborgerligades’, att det erhöll smulor av det egna, nationella kapitalets profit... Det imperialistiska kriget är en direkt fortsättning och kulmen på detta sakläge, ty det är ett krig för *privilegier* åt stormaktsnationerna, för en nyuppdelning av kolonierna dem emellan, för deras herravälde över andra nationer. Att försvara och befästa sin egen privilegierade ställning som ett ”överskikt” av källborgare eller av arbetarklassens aristokrati (och byråkrati) – det är den naturliga fortsättningen på de småborgerligt opportunistiska förhoppningarna och på den motsvarande taktiken under kriget”

⁴⁷ R Luxemburg: *Socialdemokratins kris*, op cit sid 39-40.

⁴⁸ ”Socialismen är den första folkrörelse i världen vars mål och historiska uppgift är att låta människans samhälleliga handlande bestämmas av en medveten, genomtänkt planering och därigenom också av hennes fria vilja.” Ibid sid 40. Det var ingen tillfällighet att alla revolutionära marxister (Lenin, Trotskij, R Luxemburg, Karl Liebknecht) till skillnad mot austro-marxismens kvietistiska teoretiker (Kautsky, Bauer, Hilferding) betonade den materialistiska historieuppfattningens ”voluntaristiska” element.

⁴⁹ Det enda numret av tidskriften ”Die Internationale”, vilken publicerad av Luxemburg, F Mehring, C Zetkin m fl, utkom i juli 1915, dvs ett år innan ”Juniusbroschyren” (*Socialdemokratins kris*) publicerades.

[Om ”socialpatriotism”:] Å andra sidan måste man komma ihåg att R Luxemburg i sin essä ”Internationalens återuppbyggnad” som publicerades ett år innan, använde ett mycket exakt uttryck – ”socialimperialism” – för att karaktärisera SDP:s politik. *Jag var, jag är, jag blir* op cit sid 172-175.

⁵⁰ Lenin: ”Om Juniusbroschyren” *Valda verk i 10 band*, bd 6 sid 63-4. [uppdaterat av MF]

⁵¹ Ska inte förväxlas med Trotskijs ”Kriget och Internationalen”, september 1914.

⁵² Lenin: ”The Collapse of the Second International”, op cit sid 242.

Således blir det uppenbart att

”chauvinismen och opportunisten inom arbetarrörelsen samma ekonomiska grundval, nämligen förbundet mellan proletariatets fåtaliga överskikt och källborgerligheten,... mot proletärernas massa, mot de arbetandes och förtrycktas massa överhuvudtaget. För det andra är båda riktningarnas ideologisk-politiska innehåll ett och detsamma... I det stora hela måste man ... erkänna, att det just är den europeiska socialismens opportunistiska flygel, som förrätt socialismen och gått över till chauvinismen.”⁵³

Ändå är det en väldig skillnad mellan förkrigstidens och krigsårens opportunist. Förkrigsoptunisten var ännu i sitt ”ungdomsstadium”, och man kunde fortfarande hysa hopp om att hålla den i schack och underordna den arbetarrörelsens allmänna intressen. Därför var det då fortfarande möjligt att upprätthålla en organisatorisk enhet med opportunisterna inom ramen för ett parti. Detta ändrades radikalt genom världskriget. Världskriget representerade en historisk nödvändighet av en sådan dignitet att revolutionärerna inte längre kunde behålla samma attityd mot opportunisterna. Det var omöjligt att göra det gjorda ogjort och ur arbetarklassens medvetande sudda ut det faktum att opportunisterna just i krisens timma blev kärna i de element som gick över till bourgeoisin. Det var lika omöjligt att förbise det faktum att de nu objektivt spelade rollen av ett borgarklassens språkrör och uppträdde som dess agenter inom arbetarrörelsen.⁵⁴ Krigstidens socialchauvinism var en ”opportunist som mognat i en sådan grad... att man *inte* längre *kan* tolerera existensen av en sådan riktning inom de socialdemokratiska partierna”.⁵⁵

Detta så mycket mera därför att den europeiska socialdemokratin nu hade passerat ett relativt fridfullt utvecklingsstadium och med världskriget gått in i en stormig period där den måste anträda ”vägen till makten”⁵⁶ och göra sig redo för uppgiften att störta kapitalismen. ”Även om man kan ha tunna och dåliga sulor när man går på en liten landsortsstads goda trottoarer, så kan man inte klara sig på en fjälltur utan tjocka, spikskodda sulor.” Och just därför ställdes arbetarklassen inför helt nya och oerhörda uppgifter. Det hade blivit en tvingande nödvändighet att bryta med de öppna och beslöjade opportunisterna (Kautsky o. a.).⁵⁷

⁵³ Ibid sid 242-4 och sid 246. Naturligtvis fortsätter Lenin, finns det andra rötter till opportunisten: en relativt ’fridfull’ utvecklingsrutin, fasthållande vid legaliteten – som Västs arbetarpartier vant sig vid under lång tid – en rädsla för skarpa vändningar (som man ändå inte trodde på), nationella fördomar etc. En särskild källa till opportunisten representeras av organisationsfetischismen: ”Här ser ni opportunistens levande dialektik: enbart de legala förbundens tillväxt, enbart de slöa men samvetsgranna brackornas vana att inskränka sig till bokföring har lett till att dessa samvetsgranna källborgare under krissituationen visade sig vara förrädare och bedragare, vilka *kvävde* massornas revolutionära energi.” Ibid sid 252.

”Unge man”, sa Rudolf Hilferding till en av sina besökare efter att Hitler erövrade makten – ”unge man – regeringarna kommer och går, men fackföreningarna består.” Citerat av P M Sweezy i boken *K Marx and the Close of his System*, New York 1949 sid 18.

⁵⁴ Lenin gillade särskilt att citera det uttryck som myntats av den amerikanska vänstern ”kapitalistklassens arbetarlöjtnanter” (labour lieutenants of the capitalist class), ”Brev till Europas och Amerikas arbetare”, *VI Lenin i urval*, Wahlström & Widstrand, Stockholm 1965, sid 190. Ett av de många fall som bekräftade Lenins påstående kan läsas i kapitlet om den österrikiska januaristrejken. (RR syftar på det andra färdiga kapitlet i hans verk ”Den revolutionära situationen i Österrike 1918 och socialdemokraternas politik – Januaristrejken 1918 i Österrike”. *Studien über revolutionäre Taktik*, Berlin 1973 (där sid 119 – ö.a.).

⁵⁵ ”Så länge kapitalismen består kommer proletariatet alltid att vara en nära granne till småbourgeoisin. Ibland är det oklokt att avvisa tillfälliga allianser med den senare, men en *enhet* med dem, en enhet med opportunisterna kan *för närvarande* endast försvaras av proletariatets fiender eller trångsynta traditionalister.” *What next? CW* vol 21 sid 111.

⁵⁶ Titeln på den bok som K Kautsky skrev 1907, där han – för sista gången – försvarade revolutionärt marxistiska positioner.

⁵⁷ Lenin: ”The Collapse of the Second International”, op cit sid 249. Lenin tillägger:

”Av denna definition av de uppgifter, som socialismen har att lösa under den nya epoken av sin världsutveckling, framgår givetvis ännu inte direkt hur snabbt och i exakt vilka former de revolutionära socialdemokratiska arbetarpartiernas lösgörande från de småborgerligt opportunistiska partierna kommer att försiggå i skilda länder. Men härav följer att man klart måste inse, att ett sådant lösgörande är oundvikligt och att arbetarpartiernas hela politik måste inriktas just ur den synvinkeln.” Ibid. Jmf ”Opportunist and the Collapse of the Second International”, *CW* vol 22 sid 113: ”Det är löjligt och befängt att räkna opportunisten som en företeelse *inom* ett parti! ... Enhet med opportunisten är proletariatets enhet med den egna nationella bourgeoisin,.. Det betyder inte att en omedelbar brytning med opportunisterna i alla länder är önskvärd eller ens möjlig: det betyder att den historiskt

Lenins kritik mot *Juniusbroschyren* var fullständigt konsekvent på denna punkt. Vad han gjorde var helt enkelt att dra de logiska slutsatser av ”socialdemokratins kris” som Rosa Luxemburg och hennes följeslagare (”spartakisterna”) mycket snart tvingades dra då de upprättade sig som en särskild politisk strömning, i grunden olik den gamla socialdemokratins. Å andra sidan kräver den historiska objektiviteten att man uppmärksammar det faktum att Lenin inte (eller inte tillräckligt) fattade ”kautskyanismens” i grunden opportunistiska karaktär innan utbrottet, och att Rosa Luxemburg på denna punkt visade sig mer framsynt. (”Rosa Luxemburg hade rätt” skrev Lenin till Sjljapnikov den 27 oktober 1915. ”Hon förstod för länge sen att Kautsky visade ‘en teoretikers fjäskande’, servilitet för att säga det rent ut, servilitet inför partimajoriteten, inför opportunisten”.⁵⁸ Det kan diskuteras vilka omständigheter som fick Lenin att vackla med avseende på den kautskystiska ”centern”.⁵⁹ Som faktum kan det emellertid inte diskuteras.

I sammanhanget ska vi också undersöka Trotskijs skarpsinniga förklaringar i den tidigare nämnda pamfletten från 1914.

Trotskij frågar vad som är de djupare orsakerna till Andra Internationalens sammanbrott vid första världskrigets utbrott. Det skulle, säger han, förvisso vara absurt ”att söka dess orsaker i misstag begångna av individer, i ledarnas och partikommitténs trångsynthet. Orsakerna måste sökas i *de villkor som gällde för hela den epok* där Socialistinternationalen skapades och utvecklades”. För:

”...det är klart att en sådan katastrof inte skulle ha kunnat äga rum om inte dess förutsättningar mognat i det förflutna. Det faktum att två unga partier, det ryska och det serbiska, förblev sina internationalistiska plikter trogna, bekräftar ingalunda den källborgerliga filosofin att lojalitet mot principer är ett naturligt uttryck för omogenhet. Ändå får detta faktum oss att söka orsakerna till Andra Internationalens sammanbrott i just de betingelser, den utveckling som minst påverkade dess yngre medlemmar.”⁶⁰

Här menar Trotskij det faktum, att den epok i vilken Andra Internationalen bildades och växte upp var en epok med en ständigt uppgående kapitalistisk utveckling i Västeuropa, som inte avbröts av några större krig på kontinenten och inte erbjöd de västeuropeiska ländernas proletariet några utsikter att leda en verklig kamp för att gripa makten. Den största och mest imponerande arbetarrörelsen i Västeuropa dvs den tyska, var

”teoretiskt ... under marxismens fana. Ändå ... blev inte marxismen för det tyska proletariet den revolutionens algebraiska formel som den var i början, utan en teoretisk metod för att anpassa sig till en nationell kapitalistisk stat krönt med den preussiska hjälmen.”

För:

”på dessa fyrtiofem år erbjöd inte historien det tyska proletariet en enda möjlighet att avverka hinder genom en stormattack, eller att erövra någon fientlig ställning i en revolutionär framryckning.”

Tvärtom:

”Den begränsades till att undvika hinder eller anpassa sig till dem. Här var marxismen en teori som gav värdefull politisk vägledning, men den kunde inte förändra klassrörelsens opportunistiska

---

har mognat fram... att historien efter att ha vänt från ”fredlig” kapitalism till imperialism har vänt till en sådan brytning. Volentem ducunt fata, nolentem trahunt (Ödet leder den som vill, släpar den som inte vill – ö.a.).

⁵⁸ Gankin och Fisher: *The Bolsheviks and the World War*, op cit sid 195.

⁵⁹ Enligt den sovjetiske historikern Slutskijs åsikt (Se ”The Bolsheviks on German Social-Democracy in the Period of its Pre-War Crisis”, *Proletarskaja Revolutsija* nr 6 1930) kunde denna vacklan i huvudsak hänföras till de fraktionella motsättningarna mellan bolsjevikerna och de av R Luxemburg ledda polska socialdemokraterna. (Vi skulle mer vilja betona den ”nära nog okritiska beundran” (R Luxemburg, *Socialdemokratins kris*, op cit sid 31) som Kautsky och den tyska socialdemokratins officiella ledning åtnjöt i de slaviska länderna och särskilt Ryssland). Oavsett vilket, så blev Slutskijs artikel omedelbart attackerad på det mest orättmätiga sätt av Stalin (Se hans *Leninismens problem*, Moskva 1951, sid 555-72), och Slutskij fick slutligen betala med sitt liv för att hans åsikt avvikit från ’ortodoxin’...

⁶⁰ L Trotskij, op cit sid 178-82;53-54

karaktär, som på den tiden väsentligen hade samma karaktär i England, Frankrike och Tyskland.”⁶¹) Realistiskt sett var inte skillnaderna mellan den tyska och den engelska arbetarrörelsen vid den tiden så stora som det verkade; de bestod av följande:

”Genom det tryck som den engelska arbetarrörelsen utövade mot Liberala partiet förskaffade den sig vissa begränsade segrar, en utvidgning av rösträtten, rätt att bilda fackföreningar och sociallagstiftning. Det tyska proletariatet säkrade sig eller förbättrade detsamma genom sitt självständiga parti, som man tvingades bilda på grund av de tyska liberalernas snabba kapitulation.”

Och just därför hade:

”Det tyska proletariatets kamp ... under hela denna period samma opportunistiska karaktär, begränsad av de historiska möjligheterna, som det engelska proletariatets.”⁶²

Marxismen var naturligtvis inte, fortsätter Trotskij, något slumpartat eller historiskt betydelselöst för den tyska arbetarrörelsen. Det låg en djup motsättning i det faktum att Tysklands uppvaknande arbetarklass ännu befann sig i en halvfeodal och reaktionär stat, vilket gjorde att det krävdes en orubblig ideologi för att bringa hela rörelsen under de revolutionära målens fana. Ändå ”saknades det fog för att härleda partiets sociala och revolutionära karaktär ur dess officiella marxistiska ideologi”. För:

”ideologin är en viktig men inte avgörande faktor i politiken... Det faktum att den klass som var revolutionär till sin böjelse, under flera årtionden tvingades anpassa sig till en monarkistisk polisstat, baserad på landets enastående kapitalistiska utveckling, en anpassning under vilken en organisation med monarkistisk polisstat, baserad på landets enastående kapitalistiska utveckling, en anpassning under vilken en organisation med miljoner medlemmar byggdes upp och en arbetarbyråkrati som ledde hela rörelsen utbildades – detta faktum kan inte räknas bort och förlorar inte sin stora betydelse på grund av att marxismen (som teori -RR) föreställde sig den framtida rörelsens karaktär som revolutionär...” (Trotskij tillägger: ”Reformismen påverkade t o m August Bebel, periodens störste representant...”⁶³

Och vart leder denna utveckling? ”I årtionden utelämnad åt en politik av opportunistisk väntan”, skapade socialdemokratien under förkrigsperioden:

”en kult av organisationen som ett mål i sig självt. Aldrig var tröghetens anda, orsakad av det rena rutinarbetet, så stark i den tyska socialdemokratien som under åren omedelbart innan den stora katastrofen. Och det råder inga tvivel om att frågan om att bevara organisationen, rikedomarna, alla Folkets Hus och tryckerierna spelade en mycket stor roll för den ståndpunkt som riksdagsfraktionen tog gentemot kriget.”⁶⁴

Men, betonar Trotskij, ”det finns ännu en faktor i Andra Internationals sammanbrott som fortfarande är outredd”,⁶⁵ vilken utgör sammanbrottets djupaste orsak, och det är:

”den proletära klassrörelsens beroende, särskilt i sina ekonomiska konflikter, av omfattningen och framgångarna för statens imperialistiska politik ... en fråga som så vitt jag vet aldrig har diskuterats i socialisternas press.”

Faktiskt hamnade – så snart kapitalismen växt sig ur sitt ‘nationella’ och in i sitt imperialistiska stadium

”den nationella produktionen, och därmed proletariatets ekonomiska kamp, i direkt beroende av de villkor på världsmarknaden som säkras med slagskepp och kanoner. Med andra ord, i motsättning till proletariatets grundläggande intressen betraktade i sitt breda historiska perspektiv, visade sig de omedelbara konsumtionsintressena hos olika skikt inom proletariatet vara direkt beroende av framgångar eller misslyckanden för regeringarnas utrikespolitik. Långt före de övriga länderna baserade England sin kapitalistiska utveckling på en plundringsimperialism och fick proletariatets övre skikt att intressera sig för sitt världsherravälde. När det engelska proletariatet kämpade för sina intressen begränsade det sig till att utöva påtryckningar på de borgerliga partier som garanterade det

⁶¹ Ibid, sid 190-3; 57-8

⁶² Ibid, sid 194-5; 58-9

⁶³ Ibid, sid 196-9; 59-60

⁶⁴ Ibid, sid 204-5;63

⁶⁵ Vi påminner om att Trotskijs pamflett skrevs i september 1914.

en andel av den kapitalistiska exploateringen av andra länder. I England började det inte med en självständig politik förrän landet börjat förlora sin ställning på världsmarknaden, liksom så många andra knuffad åt sidan av sin huvudrival, Tyskland.

Men med Tysklands uppstigande som en industriell världsmakt, blev breda skikt bland det tyska proletarietet alltmer beroende av den tyska imperialismen och detta inte bara materiellt, utan också ideellt.”

Det är inte förvånande att

”...när det avgörande ögonblicket kom, verkade det inte finnas någon oförsonligt hat mot den imperialistiska (regerings -RR)politiken i de tyska arbetarnas medvetande. Tvärtom verkade de vara villiga att lyssna till de imperialistiska viskningar som var invävda i nationell och demokratisk fraseologi...”⁶⁶

Härmed nog om Trotskijs pamflett från 1914. Det är häpnadsväckande hur klart han slår fast Andra Internationals läge, och hur grundligt han kunde blottlägga opportunistens rötter och imperialismens smittande inverkan på den västeuropeiska arbetarrörelsen. I detta avseende var hans analys på intet sätt underlägsen Lenins. Och ändå stod samme Trotskij under åren 1914-16 i opposition mot Lenin och förespråkade organisatorisk enhet med socialdemokratis centristiska (kautskyistiska) flygel. Låt oss dock inte glömma att till och med efter segern i februarirevolutionen 1917 i Ryssland, var faktiskt majoriteten av landets bolsjevikerna – med Stalin och Molotov i spetsen – för politisk och t o m organisatorisk enhet med mensjeviker; och att det krävdes Lenins återkomst till Ryssland för att sätta stopp för denna tendens inom bolsjevismen.

Det har ofta sagts att Lenins passionerade krav på att arbetarrörelsens vänsterflygel skulle avskilja sig från opportunisterna, enbart berodde på att han räknade med att den socialistiska revolutionen i Europa *omedelbart* skulle bryta ut som ett resultat av kriget. Om han bara sett att det inte funnits någon grund för hans revolutionära förhoppningar så hade det naturligtvis aldrig blivit frågan om bildandet av den Tredje Internationalen eller en ”splittring” av arbetarrörelsen... Vad skulle kunna vara mera falskt än denna bekväma historieskrivning?

Så tidigt som i Lenins brev till Sjljapnikov av den 17 oktober 1914 läser vi:

”parollen måste vara det nationella krigets förvandling till ett inbördeskrig... När denna förvandling kommer att äga rum är en annan fråga... Vi kan varken ‘lova’ ett inbördeskrig eller ‘dekretera’ det. Men det är vår plikt att fortsätta arbeta – även under mycket lång tid som det skulle behövas – i denna riktning.”⁶⁷

Men en vecka senare skrev Lenin i sin artikel ”Proletariatet och kriget”:

”Imperialismen sätter den europeiska kulturens öde på spel: Det här kriget kommer snart att följas av andra, såvida det inte sker en rad framgångsrika revolutioner. Allt tal om att detta är det ‘sista kriget’ är en falsk och farlig lögn, ett stycke källborgerlig ‘mytologi’... Den proletära parollen om inbördeskrig kommer att samla, inte bara hundratusentals klassmedvetna arbetare, utan miljoner halvproletärer och småborgare ... vilka inte bara kommer att bli skrämde och deprimerade av kriget, utan också upplysta, lärda, eggade, organiserade, stärkta och förberedda för ett krig mot ‘egna’ landets och främmande’ länders bourgeoisier. Och detta kommer att äga rum om inte idag så i morgon, om inte under kriget så efter det, om inte under detta krig så i nästa.”⁶⁸

Något liknande står i artikeln ”Socialismen och kriget” (augusti 1915):

”Man kan inte veta, huruvida en stark revolutionär rörelse kommer att flamma upp i samband med stormakternas första eller andra imperialistiska krig, under eller efter detsamma, men i varje fall är det vår ofrånkomliga plikt att systematiskt och orubbligt verka just i denna riktning.”⁶⁹

På hösten 1915 deklarerade Lenin:

”Vi kan inte säga om proletariatets första ‘avgörande’ strid med bourgeoisin kommer att äga rum om

⁶⁶ Ibid 1918 sid 211-15;67-8

⁶⁷ Lenin: ”Letter to Shlyapnikov October 17 1914” CW vol 35 sid 162-4

⁶⁸ Lenin: ”The position and the Tasks of the Second International” CW vol 21 sid 40

⁶⁹ Lenin: *Socialismen och kriget*, op cit sid 27.

fyra år eller två, inom ett årtionde eller mer ... men vi vet säkert och vi deklarerar bestämt att för närvarande är det vår omedelbara och absoluta plikt att stödja den växande oro och de demonstrationer (mot kriget -RR) som redan börjat.”⁷⁰

Och slutligen skrev han, i början av mars 1916:

”Den socialistiska revolutionen är inte en enstaka handling, inte ett enda slag på en front, utan en helt epok av akuta klasskonflikter, en lång serie slag på alla fronter, dvs alla ekonomiska och politiska frågor; slag som bara kan sluta med borgarklassens expropriering... Det är emellertid möjligt att det går fem, tio eller flera år innan den socialistiska revolutionen börjar. Detta är den tid vi har på oss för att skola massorna i en anda som gör det omöjligt för socialist-chauvinisterna och opportunisterna att tillhöra arbetarklassens parti och segra, så som det gick 1914-16.”⁷¹

Det är emellertid sant att alla bolsjeviker, och särskilt Lenin, efter segern i Oktoberrevolutionen och särskilt efter de tyska och österrikiska monarkiernas fall ivrigt hoppades på ett nära förestående utbrott av den europeiska – eller åtminstone den tyska – socialistiska revolutionen. Detta gjorde att trycket för att skapa självständiga kommunistiska partier starkt ökade. Men en splittring av de socialistiska partierna var då *historiskt oundviklig*, och det är en ren subjektivism att tillskriva denna splittring Lenins ”överdrivna revolutionära förhoppningar”. Trots hans tankars och handlingars stora historiska inflytande var Lenin inte ”allsmäktig”.

/del 2/

Demokratisk fred?

Varför Lenin lade så stor vikt vid en principiell brytning med opportunismen och socialchauvinismen kan också ses i hans attityd till frågan om en så kallad ”*demokratisk fred*”.

Det skulle vara ett stort misstag att karakterisera socialistpartiernas officiella deklARATIONER i början av och under första världskriget som *öppet chauvinistiska* och *annexionistiska*. Tvärtom: Från början höljde sig dessa partiers ledare med argument om att det krig deras regeringar förde var ett rent ”defensivt krig”, och krävde att man fortast möjligt slöt en ”rättvis” och ”bestående” fred. Därmed hamnade de bara på samma linje som sina regeringar. I den tyska socialdemokratiska riksdagsfraktionens välkända deklARATION av 4 augusti 1914 står exempelvis så här:

”...i farans stund lämnar vi inte fosterlandet i sticket. I detta känner vi oss i harmoni med Internationalen (!), som har erkänt alla nationers rätt till nationellt oberoende och självförsvar – liksom vi är överens med Internationalen om att fördöma varje och alla erövringskrig.”

Och vidare:

”Vi kräver att kriget, så snart nationens säkerhet är garanterad och våra motståndare är benägna att sluta fred, avslutas med en fred som gör en vänskap med grannfolken möjlig. Vi kräver detta, inte bara i den internationella solidaritetens intresse, som vi alltid förespråkat; utan också i det tyska folkets intresse... Vi hoppas, att de fruktansvärda lärdomarna av krigstidens lidanden skall väcka en avsky för krig (!) hos miljoner människor och vinna dem för idealen socialism och fred mellan nationerna.”⁷²

Engelska och franska socialister gjorde identiska deklARATIONER.⁷³

⁷⁰ ”Kautsky, Axelrod and Martov – true Internationalists”, CW vol 21 sid 398. Jmf även ”The Proletariat and the War”, op cit sid 299; och ”The Collapse of the Second International”, op cit sid 217.

⁷¹ ”The Socialist Revolution and the Right of Nations to Self-Determination” CW vol 22 sid 144 och 153, jmf även Lenins artikel ”The ‘Disarmament’ Slogan” (oktober 1916):

”Och vi tänker inte bortse från den ledsamma möjligheten, att – om det värsta nu händer -mänskligheten får genomgå ett andra imperialistiskt krig; om det nuvarande kriget trots de många utbrotten av oro bland massorna och massans missnöje och trots våra ansträngningar, inte leder till revolution.”, CW vol 23 sid 100.

⁷² Grünberg K, *Die Internationale und der Weltkrieg*, 1916, sid 77.

⁷³ Sålunda förklarades i ledarartikeln för RSP:s organ ”Justice” den 13 augusti 1914: ”Men det batar föga att gräma sig. Det mesta vi kan göra för närvarande, som socialdemokrater eller som engelsmän, är att utnyttja allt det inflytande vi har, för att snarast möjligt få till stånd en rimlig fred; och samtidigt inte på något sätt ställa oss i vägen för regeringens försök att genom kraftfulla aktioner till lands och sjöss vinna en snabb seger.” (Ibid, s.168)

Inte desto mindre, under de första krigsmånaderna måste sådana deklARATIONER ha verkat vara bara undanflykter, en kosmetisk operation. Men allt förändrades när hoppet om en blixtseger väl försvann och alltmer ersattes av en överväldigande känsla av förtvivlan och skräck. Då uppstod hos folken i alla krigförande länder en äkta fredslängtan. Naturligtvis hade detta ingenting med de socialdemokratiska partiernas verkliga inställning att göra, men det var något som de måste ta hänsyn till, och till och med ge uttryck för i sina publikationer – om så bara i platoniska termer.⁷⁴ (Detta skedde huvudsakligen genom att man betonade att den egna nationen älskade freden medan motsidans nationer var oförsonliga och hatade freden).

Också de som representerade ”vänstern” måste ta ställning till denna växande fredsönskan, eftersom den verkade erbjuda den första möjligheten att resa folkmassorna mot kriget och de partier som stödde detta. Men hur skulle fredsstämningen utnyttjas? Och med vilka paroller skulle den finna sitt medvetna uttryck? I denna fråga fanns det olika ståndpunkter, som motsvarade partigrupperingarna vid den tiden (1914-1915). Men det som främst intresserar oss är *Lenins syn*.

Han betonar gång på gång att vi inte kan stödja en fred *i allmänhet* (dvs en ovillkorlig fred), ”eftersom vi anser denna paroll vara helt igenom förvirrad, pacifistisk och borgerliga”.⁷⁵ Sant är att man sedan en tid kunnat märka en diffus, oklar, men hela tiden växande fredslängtan bland massorna.

”Den fredsvänliga stämningen bland massorna är ofta uttryck för en begynnande protest och indignation och visar att de börjar bli medvetna om krigets reaktionära karaktär.”⁷⁶

Och man skulle därför se den som ett av de viktigaste *symptomen* på massornas begynnande desillusionering över det så kallade fosterlandsförsvaret. Självklart är det alla revolutionära marxisters plikt att utnyttja massornas fredslängtan. *Men hur?* Att acceptera parollen om fred i och för sig, skulle bara vara att ge regeringarna en hjälpande hand i deras bedrägeri mot massorna. För nuförtiden

”är de flesta definitivt för fred i allmänhet, t o m Kitchener, Joffre, Hindenburg och Nikolas den blodige, för samtliga vill de få slut på kriget. Problemet är bara att de alla ställer fredsvillkor som är imperialistiska (dvs rovgiriga och förtryckande gentemot andra folk) och till fördel för den ”egna nationen.”⁷⁷

På detta sätt skulle kriget förlängas, inte förkortas! När dagens vänster, fortsätter Lenin

”började underteckna fredsparollen förtjänade detta uppmuntran, *på villkor att* det var första steget i en protest mot chauvinisterna, på samma sätt som Gaponaden var de ryska arbetarnas första timida vändning mot tsaren. Men eftersom vänstern redan nu begränsar sig till denna *paroll* (...) är det en skräpvänster,⁷⁸ det finns följaktligen *inte ett korn av ’aktion’* i deras resolutioner och de är följaktligen en leksak i händerna på Südekum, Quarck, Sembat, Hyndman, Joffre, Hindenburg & Co.”⁷⁹

Men betonar då inte alla socialistiska krigsmotståndare att de inte stöder vilken fred som helst, utan bara en *demokratisk* fred? Och kan inte parollen ”För en demokratisk fred” vändas till ett stridsrop i kampen mot imperialismen? Inte alls, svarar Lenin. Man får inte glömma att

⁷⁴ Emellertid hade dessa partier en helt annan praktik. T ex är det välkänt att den österrikiska socialdemokratis ledare, V Adler, inte bara inte protesterade mot Österrikes annekktion av ryska Polen, utan helhjärtat stödde denna! Därav hans deklARATIONER vid det plenarmöte som de tysk-österrikiska socialdemokraternas parlamentsledamöter höll i Wien i mitten av december 1915: ”Jag och andra började vända oss mot parollen ’fred utan annekktioner’ för flera månader sedan, faktiskt just beträffande Polen. Vi sa till oss själva: Polens avskiljande från Ryssland är en nödvändighet, något som inte bara Polen, utan hela Europa och Europas demokratiska utveckling kräver”. Och vidare: ”Jag skulle inte invända mot att England, som gott och väl har råd, finge betala någon kompensation. Och den proletära solidariteten skulle inte hålla mig tillbaka om England (vilket är högst osannolikt) tvingades betala en sådan kompensation... Min skjorta är mig närmare än min kapp!” (Ermers M: *Victor Adler*, 1932, s. 3312)

⁷⁵ Brev till Sjljapnikov 17 oktober 1914; brev till Kollontaj sommaren 1915 etc.

⁷⁶ Lenin, ”*Socialismen och kriget*”, op cit, s.30.

⁷⁷ Lenin, ”The Question of Peace” CW, Vol.21, s. 290.

⁷⁸ Här tänker Lenin särskilt på den tidning som Trotskij och Martov vid den tiden publicerade i Paris, *Nasje Slovo*. (Vid den tiden var Trotskijs ståndpunkt i denna fråga inte alls klar)

⁷⁹ Lenin, ”The ‘Peace’ Slogan appraised”, CW, Vol. 21, s. 288-9.

”precis som alla krig bara är en fortsättning med våldsamma medel på den politik de krigförande staterna och deras härskande klasser för i många år, ibland i årtionden innan krigets utbrott, så kan den fred som avslutar varje krig inte vara något annat än ett hänsynstagande till och en registrering av de faktiska förändringar i styrkeförhållanden som åstadkommits under loppet av och som ett resultat av kriget”.

”så länge de nuvarande, dvs borgerliga, sociala relationernas grunder förblir intakta, kan ett imperialistiskt krig bara leda till en imperialistisk fred, dvs till att finanskapitalets förtryck av svaga nationer och länder blir större, mer omfattande och intensivare...”⁸⁰

Således bör de socialister som argumenterar för en ”demokratisk fred” främst kritiseras för sin teoretiska förvirring: Det faktum att de förbiser det nödvändiga som bandet mellan krigets karaktär och den imperialistiska statens klassnatur, och att de ersätter en historisk studie av den politik stormakterna fört före, och under, kriget med en moralisk fras (”krig är av ondo, fred en välsignelse”). Det vill säga, de frambesvärjer en fantastisk bild av en annektionsfri, fredlig och progressiv utrikespolitik ”kvar inom ramarna för de världsimperialistiska förhållandena och det kapitalistiska ekonomiska systemet.”⁸¹ (Därvid liknar de proudhonisterna som ville avskaffa den kapitalistiska utsugningen samtidigt som de bevarade kapitalistiska produktionsförhållanden).⁸²

Det värsta är inte att en ”demokratisk fred” är objektivt omöjlig i nuvarande situation, att den representerar en ”vulgär småborgerlig utopi”. De praktiska politiska konsekvenserna av en sådan politik är mycket mera skadlig. För om man inte samtidigt manar massorna till revolutionära handlingar, kan en fredspropaganda i den av kriget skapade situationen bara ge upphov till *illusioner*, kan bara leda arbetarklassen på avvägar, och därigenom förleda den till att sätta sitt hopp till borgerlighetens och de imperialistiska regeringarnas humanitet. Dessa regeringar kan bara vinna på att socialister talar om en trevlig liten fred, för det första därför att det ger upphov till en tro om det är möjligt med en sådan fred under de nuvarande regeringarna, och för det andra riktar intresset från dessa regeringars rovgiriga politik... Den socialist som under sådana omständigheter håller tal till folk och regeringar om en trevlig liten fred, påminner om den präst som, när han på kyrkbänken närmast framför sig ser en bordellmamma och en polis vilka arbetar hand i handske, för dem och menigheten ‘predikar’ kärlek till ens nästa och att man ska rätta sig efter tio guds bud.”

Och

”precis samma roll spelas – medvetet eller omedvetet – av alla de som under det nuvarande imperialistiska kriget riktar fromma appeller till de borgerliga regeringarna. Antingen vägrar borgarregeringarna att lyssna på sådana appeller, och till och med förbjuder dem, eller så låter de dem hållas och försäkrar alla och envar att de bara kämpar för att sluta en så snabb och ‘rättvis’ fred som möjligt, och att all skuld vilar på fienden”.⁸³

Lenin säger att den roll ”socialpacifisterna” (med Kautsky i spetsen) spelar bara kan bedömas

⁸⁰ Lenin, ”Proposal submitted by the Central Committee of the RSDLP to the Second Socialist Conference” *CW*, Vol. 22, s. 169. Lenin fortsätter: ”Man förlorar tålamodet med den sentimentale Kautsky & Co och deras tal om en demokratisk fred, som om de nuvarande regeringarna eller för den delen vilken borgerlig regering som helst kunde sluta en sådan fred. Faktiskt är de (samtliga de krigförande regeringarna ö. anm.) fångna i ett nät av hemliga fördrag... och dessa fördrags innehåll är inte slumpartat, ...utan (har bestämts) av hela den imperialistiska utrikespolitikens kurs och utveckling”. (”A Separate Peace”, *CW*, Vol. 23, s. 127). Den enda fred de kan sluta är därför en överenskommelse om hur bytets fördelning, beslagtagande av kolonierna, delningen av Österrike, Turkiet etc – med andra ord raka motsatsen till en ”demokratisk” fred! ... (”Letters from Afar”, *CW*, Vol. 23, s. 336)

⁸¹ Lenin, ”Blancism”, *CW* Vol. 24, s. 35

⁸² Självfallet var politiken med ”en demokratisk fred” meningsfull på 1800-talet, under kapitalismens för-imperialistiska period. Sålunda kunde exempelvis Bismarck ha avstått från att annektera Alsace-Lorraine (Elsass – Lothringen) utan att ha hotat den preussiska statens borgerligt-kapitalistiska karaktär ”The Peace Programme”, *CW*, Vol. 23, s. 162-13.

⁸³ Lenin, ”A Separate Peace” op cit, s. 128 och ”Letters from Afar”, op cit, 336 – ”Antingen i morgon eller i övermorgon” – skrev Lenin till Sjljapnikov den 14 november 1914 – ”kommer fredsparollen att tas upp av den tyska bourgeoisin och särskilt *de tyska opportunisterna*”. (Gankin/Fisher: *The Bolsheviks and the World War – The Origin of the Third International*, 1940 s 188). Denna Lenins förutsägelse skulle, som vi vet av första världskrigets historia snart uppfyllas till punkt och pricka!

ur denna synvinkel. Kapitalisterna och deras diplomater har ett brådskande behov av sådana ”socialistiska” fredspredikanter tjänster, vilka vyssjar nationen till sömns med fraser om en ”demokratisk fred” och avleder massornas uppmärksamhet från nödvändigheten av revolutionär kamp. Alltså är ingenting mera viktigt för dessa regeringar än att bevara dessa opportunisters inflytande över proletariatet. För att förhindra en klar brytning mellan de arbetande massorna och deras reformistiska ledare kommer de att göra alla möjliga eftergifter, och lova folket inte bara ”fred utan annekationer”, ”varaktig avrustning”, utan tom jord. Endast så kan de erbjuda de chauvinistiska opportunisterna ett sätt att ”rättfärdiga sig” och framstå som ståndaktiga krigsmotståndare inför massorna. Rollerna är väl fördelade! Medan bourgeoisin, regeringarna och de militära ledarna för krig ”till det segerrika slutet”, får de socialistiska opportunisterna till uppgift att trösta och leda massorna vilse i syfte att bevara ”klassfreden” och den ”nationella enheten”.⁸⁴ Den ena handen tvår den andra.

Och vad är då, i motsats till detta, *den verkliga vänsterns* uppgift? I första hand, svarar Lenin,

”att avslöja hyckleriet i borgerligheten, socialchauvinisternas och Kautskyisternas tal om fred. Detta är det främsta och det grundläggande. Om vi inte gör det så kommer vi att med eller mot vår vilja, hjälpa dem att *bedra* massorna”.

Men för det andra är det vänsterns plikt att förklara för massorna

”att imperialistmakterna... *inte kan* ge en demokratisk fred. En sådan fred måste man söka och kämpa för – inte i det förflutna, inte i ‘en reaktionär utopi om en icke-imperialistisk kapitalism...’, utan i framtiden, i proletariatets socialistiska revolution”.⁸⁵

Det är därför nödvändigt att för massorna förklara

”det oupplösliga sambandet mellan kapitalet och det imperialistiska kriget samt bevisa för dem, att utan att kapitalet störtas är det *omöjligt* att göra slut på kriget och få till stånd en verkligt demokratisk fred...”

Man kan inte komma ut ur det imperialistiska kriget... om inte statsmakten övergår till en *annan* klass, till proletariatet”.⁸⁶ För ”ett slut på krigen, fred mellan nationerna, ett slut på plundring och våld – *sådant är vårt ideal*”. Men bara småborgerliga opportunister

”kan förföra massorna med detta ideal, om detta senare skiljs från en direkt och omedelbar uppmaning till revolutionär handling. Grunden är lagd för en sådan propaganda. För att utöva denna propaganda behöver man bara *bryta med opportunisterna, dessa bourgeoisins allierade*”⁸⁷

Endast så kan man hindra arbetarrörelsen från att återgå till ”förkrigstidens skick... det som fick en majoritet av ledarna (i Andra Internationalen – RR) att desertera till bourgeoisin”.⁸⁸

Detta får räcka om de allmänna värderingarna som Lenin använde mot paroller om ”demokratisk fred”. Men de reformistiska ledare han så våldsamt attackerade begränsade sig inte till att bara predika ”demokratisk fred”. De talade också om för massorna som stödde dem hur de tyckte att en sådan fred skulle se ut: Framförallt att avvisa alla *annektioner* och *krigsskadestånd*.⁸⁹ Lenins kritik är uttryckligen riktad mot denna punkt. Varför (frågar Lenin) är flertalet

⁸⁴ Lenin, ”The Main German opportunist work on the war”, CW Vol. 21, s. 271; ”The State of Affairs in the Russian Social Democracy”, CW, Vol.21, s. 285. I detta sammanhang refererade Lenin till två pamfletter av prominenta tyska socialchauvinister, David (1915) och Scheidemann (1916). Den senare pamfletten hade den talande titeln Längje leve freden!

⁸⁵ Lenin, ”The Peace Programme”, CW, Vol. 22, s. 167.

⁸⁶ Lenin, ”Om proletariatets uppgifter i den nuvarande revolutionen”, *Valda verk*, op cit, band 2 s. 22 och ”Proletariatets uppgifter i vår revolution”, ibid, s. 37.

⁸⁷ Lenin, ”The Question of Peace”, CW, Vol. 21, s. 293.

⁸⁸ Lenin, ”Proposal submitted...”, op cit 174.

⁸⁹ Mycket ofta var det frågan om att medvetet vilseleda den ”allmänna opinionen”. Sålunda finner man följande förtjusande historia om den franske socialistiske ministern Thomas i Lockarts memoarer (en hemlig engelsk agent i Ryssland): ”Han (Thomas – RR) gjorde de allierade en tjänst som vid den tiden verkade viktig. Sovjeterna var vid den tiden indragna i abstrakta diskussioner om fredsvillkor. De hade skapat formeln fred utan annekationer och skadestånd, och denna fras som hade antagits på tusentals möten i skyttegravarna och avsevärt besvärade och t o m oroade de engelska och franska regeringarna, vilka redan hade fördelat den ännu inte vunna segerns byte, både i form av annekationer och skadestånd. Och både den franske ambassadören och Sir George Buchanan (Englands

reformistiska socialister – och t o m många regeringar – beredda att lova nationerna fred ”utan annektioner”? Helt enkelt därför att de bara talar om *nya* annektioner (genomförda under kriget) och deras program leder därför med nödvändighet till ett bevarande av *status quo*. (För dem räknas inte det som de imperialistiska staterna ”förvärvat” *innan* kriget som ”annektioner”.)

Det är inte svårt, säger Lenin, att inse att en sådan tolkning av ordet annektion är motsägelsefull och absurd. Den kan bara ha någon mening från en vulgärpacifistisk ståndpunkt som ”i princip” är emot krig som sådant och varje användande av våld – även revolutionärt våld – och som ser upprättandet av fredliga ”normala” förhållanden av förtryck och utsugning som den enda frågan. Emellertid är det på inget sätt socialisternas sak att försona kapitalisterna på den gamla bytesfördelningens, d v s (de gamla erövringarnas) grund. Så den pacifistiska-moraliska tolkningen av ordet måste ersättas med en som svarar mot den verkliga samhällsutvecklingen. Naturligtvis kan inte varje förvärv av utländska territorier med våld och varje kränkning av *status quo* karakteriserar som en annektion. Det skulle inte bara vara extremt reaktionärt utan även motsäga de mest grundläggande lärdomarna i historien som inbegriper många nationella befrielsekrig (vars kontenta ju var en rubbning av *status quo*). Därför kan ordet ”annektion” bar syfta på (nya och gamla) förvärv av territorier *emot de berörda territoriernas befolkningars vilja, d v s särskilt när det gäller särskilda nationaliteter* som kräver en separat existens. (det spelar ingen roll om sådana nationaliteter också har ett eget nationella språk).⁹⁰

”Med andra ord: begreppet annektion är oskiljaktigt förknippat med begreppet nationernas självbestämmande”.⁹¹

och kan bara förstås korrekt utifrån denna ståndpunkt.

Men har inte alla (eller nästan alla)⁹² socialdemokrater alltid stött ”nationernas rätt till självbestämmande”? Och har inte de flesta socialistiska partier den punkten i sitt program?

Javisst – men tyvärr är det vanligtvis bara en fråga om ”läpparnas bekännelse”, enhetlig formel som upprepas om och om igen, parollen om ”nationerna självbestämmanderätt”, och inte som rätten att *avskilja* sig och upprätta en separat nationalstat. Det gör fyndigt nog rätten att utöva självbestämmande beroende av *hela* statens parlamentsbeslut, och inte av vad de berörda territoriernas befolkning vill⁹³ (så skulle t ex polackerna i Poznanprovinsen bara få avskilja sig

ambassadör i Ryssland – RR) hade ombetts omintetgöra denna nya och ytterst farliga form av pacifism. Deras uppgift var delikat och svår. Det verkade inte finnas något sätt att bryta dödläget, och förtvivlade bad de Thomas (som då var i Petersburg – RR) om råd. Den geniale socialisten skrattade: ‘jag känner mina socialister’, sa han. ‘De offerar sitt blod för en formulering. Ni måste acceptera den, och *ändra dess uttolkning*’. *Så annektioner blev återlämnade ,och skadestånd gottgörelser*” Bruce Lockhart: *British Agent*, s 181-2).

⁹⁰ Se på Irland!

⁹¹ Lenin, ”Proposals submitted...” op cit, s. 175.

⁹² Undantagen gäller i den polska och holländska vänstern som av doktrinära skäl avvisade parollen ”nationernas rätt till självbestämmande”. (Se den förödande kritiken mot deras syn i Lenins uppsats ”Nationernas självbestämmanderätt”)

⁹³ Så krävde t ex de österrikiska och tyska socialdemokraternas Konferens i Wien (12-13 april 1915) bl a också ”erkännande av nationernas rätt till självbestämmande”. Vad konferensdeltagarna förstod med detta var bara en ”rätt till självbestämmande *inom statens ramar*”, med andra ord, ett direkt förnekande av rätten till avskiljande för de nationer som var underställda de två monarkierna... Det är inte förvånande, att den österrikisk-tyska socialdemokratin ända fram tills monarkiernas fall kunde stödja den sk ”österrikisk-polska” lösningen av polska frågan, dvs en *annekering* av det ryska Polen, med kejsar Karl som ”polsk kung”; och att Victor Adler själv på parti-konferensen den 13 september 1917 förklarade att: ”Österrike har nått stora segrar. *Våra arméer* är stationerade långt inne i Italien. Förvisso *ska de inte ta Trieste ifrån oss (!)*”. (Erners, op cit s 348-9). Det förakt med vilket det österrikisk-tyska socialdemokratins talesman betraktade de slaviska folk som revolterade mot den österrikiska imperialismen kan man bäst iakttä i *Arbeiter-Zeitungs* ledarartiklar. Den 2 augusti 1914, två dagar innan den tyska socialdemokratins olycksbådande kapitulation, skrev denna tidning: ”Och nu är man tvungen att för det halvbarbariska (!) Serbiens skulle låta släppa lös ett destruktivt krig mellan kontinentens noblaste civiliserade nationer. Detta är ren dårskap... här måste man låta en kontinent förgöras i eld, frukterna av århundradens civilisation trampas i smuts och blod för att alla ryssars tsar på någon flod i Balkan, *vars namn ingen civiliserad person ens kan uttala*, ska kunna proklamera sig vara den omstridde beskyddaren av och härskaren över sina gränser”. Uppenbart är, att för ”socialdemokraterna” som kände och tänkte på ett så chauvinistiskt sätt, kunde ”rätten till självbestämmande” för monarkins icketyska folk bara vara en tom fras.

från det tyska kejsardömet om hela Tysklands riksdag – där naturligtvis de polska delegaterna utgjorde en liten minoritet – samtyckte till deras avskiljande...) Det säger sig självt att med denna märkliga ”tolkning” så återstår ingenting av nationernas självbestämmanderätt.

Men inte bara det! Som en studie av socialistpressen från åren 1914-17, visar blev det normal praxis bland alla socialchauvinister att förebrå fienden för de grävsta övergrepp mot rätten till självbestämmande samtidigt som de höll skamligt tyst om det förtryck som den *egna* nationen gjorde sig skyldig till... Så missade t ex de tyska och österrikiska socialdemokraterna inget tillfälle att fördöma den brutala behandling som nationella minoriteter och den ”inhemska befolkningen” fick i Tsar-Ryssland, det Brittiska imperiet etc. Men det som hände italienarna, rumänerna och slaverna i Österrike och i det tyska kejsardömet (Poznan), det förtegs systematiskt. Men i detta avseende intog den socialpatriotiska pressen i England, Frankrike, Ryssland och Italien precis samma attityd. Överallt samma lögnar och hyckleri. I motsats till detta betonar Lenin gång på gång att alla socialisters fundamentala uppgift är att stödja först och främst friheten åt de nationer *deras egen stat* förtrycker, och att denna frihet uppenbarligen också måste inkludera *rätten till avskiljande*.

Vi läser i en av hans artiklar från 1916:

”Vårt ‘fredsprogram’ kräver att denna frågas viktigaste demokratiska punkt – ett förkastande av alla annektioner – tillämpas i praktiken och inte i ord; att den ska befrämja en internationalistisk propaganda och inte ett nationellt hyckleri. För att göra det måste vi förklara för massorna att ett förkastande av annektioner, d v s erkännandet av självbestämmandet är uppriktigt först när *varje* nations socialister kräver att de nationer deras egen nation förtrycker ska ha rätt att avskilja sig...”

Å andra sidan

”om denna rätt erkänns bara för *några* nationer (t ex bara för belgare och polacker – RR), då försvarar man vissa nationers *privilegier*, d v s då är man en nationalist och imperialist, och inte socialist...”⁹⁴

Naturligtvis syftar det han säger också på *Ryssland*. Lenin tröttnar aldrig på att upprepa att

”storryssarna får inte med våld hålla kvar Polen eller Kurland eller Ukraina eller Finland eller Armenien eller någon annan nation.”

Därför – säger han, för mensjevikernas och socialrevolutionärernas uppbyggelse

”måste vi omedelbart tillfredsställa ukrainarnas och finnarnas krav (riktad mot 1917 års provisoriska regering – RR) och försäkra dem, liksom alla andra icke-ryska nationaliteter i Ryssland full frihet, inkluderande friheten till avskiljande...”⁹⁵

Bara så kan den ryska socialistiska demokratin vinna dessa av imperiet underkuvade icke-ryska nationaliteters förtroende för att göra dem till sina allierade i kampen mot kapitalet och imperialismen.⁹⁶

Dessa är emellertid inte de enda förebråelser som måste riktas mot socialchauvinisterna för deras hycklande tolkning av rätten till självbestämmande. Lika betecknande är det faktum att de vill *begränsa* denna rätt *till enbart Europa* och utesluta *de koloniala och halvkoloniala folken* därifrån. I en absolut motsättning till detta förklarar Lenin gång på gång att kampen mot annektioner måste tolkas

⁹⁴ Lenin, ”The Peace Programme, op cit, s. 167, och ”The Question of Peace” op.cit, s. 291. (Jmf ”Proposal submitted...” op cit s 175-6 och ”Speech on the attitude towards the provisional Government” CW, Vol. 25, s. 22-3.)

⁹⁵ Lenin, ”Mandate to Deputies of the Soviet Elected at Factories and Regiments”, CW, Vol. 24, s. 355; och ”The Tasks of the Revolution” (CW, Vol 26, s.62).

⁹⁶ Det måste erkännas att Sovjetrepubliken under åren 1918-21 – hårt pressad av imperialistisk intervention och kämpande för själva sin existens – inte alltid var förmögen att hålla fast vid principerna i Lenins nationalitetsprogram (Georgien och Ukraina) och gjorde sig skyldig till ett antal hänsynslösa åtgärder som borde ha varit ogjorda. Emellertid kan en sådan hänsynslöshet förklaras av den farofyllda situation den unga Sovjetrepubliken befann sig i. Det kan inte jämföras med det undertryckande av ickeryska nationer som senare genomfördes av Stalin och hans följe, då de ursprungliga principerna i Lenins nationalitetspolitik byttes ut mot sin raka motsats.

”inte på det felaktiga sättet, att varje makt får tillbaka vad den har förlorat; utan på det korrekta sättet att varje nationalitet; utan undantag; både i Europa och i kolonierna, ska erhålla sin frihet och möjlighet att själv avgöra om den ska bilda en separat stat eller om den ska ingå i någon annan stat”.⁹⁷

I detta sammanhang hänvisar Lenin till de belgiska socialisternas exempel:

”vilka kräver befrielse och skadestånd åt Belgien ensamt, (och) faktiskt också försvarar ett krav från den belgiska bourgeoisin att få fortsätta plundra Kongos femton miljoner⁹⁸ och skaffa sig koncessioner och privilegier i andra länder. Den belgiska bourgeoisins utlandsinvesteringar uppgår till någonting i stil med tre tusen miljoner franc. Att med hjälp av varje slags falsarium och påhitt värna om profiterna från dessa investeringar, det är det ”tappra Belgiens” verkliga ”nationella intresse”...⁹⁹

Att resa frågan om de koloniala och halvkoloniala folkens frihet – fortsätter Lenin – är så viktigt därför att vi lever i imperialismens tidevarv och imperialismen just baserar sig på att ett *fåtal* nationer, som förtrycker ett otal andra, strävar efter en omfördelning av kolonierna, vilket skulle utsträcka detta förtryck ännu mer. Och just detta är orsaken till ”varför frågan om nationernas självbestämmande idag beror på hur förtryckarnationens socialister sköter sig”¹⁰⁰ och varför *skillnaden mellan förtryckande och förtryckta nationer* nu har blivit en central punkt i den socialistiska rörelsens program!¹⁰¹

Det är denna skillnad ”vilken utgör imperialismens väsen, som socialchauvinisterna och Kautsky *svекfullt* undviker”. Denna skiljelinje är inte betydelsefull med utgångspunkt från

”den borgerliga pacifismen eller den källborgerliga utopin om en fredlig tävlan mellan oberoende nationer under kapitalismen, men den är av högsta betydelse med utgångspunkt från den revolutionära kampen mot imperialismen”¹⁰²

Naturligtvis får man inte glömma, betonar Lenin, att kravet på alla folks och alla koloniers ”omedelbara” befrielse bara kan genomföras *genom proletariats socialistiska revolution*, och att detta krav därför måste verka ”ogenomförbart” och ”opraktiskt” för alla opportunisterna. Men till och med återupprättande av ”status quo” – en tanke som verkar så förnuftig för ”sunda förnuftet” – är ytterst *utopisk*; ty inte heller en sådan lösning kan genomföras ”utan en *revolution mot kapitalet*” eller åtminstone mot det anglo-japanska kapitalet ty alla som inte förlorat förståndet kan se, att utan en revolution... kommer kapitalisterna, och framför allt de *engelska* kapitalisterna, som (under krigets gång – RR) har annekterat mera än något annat land i världen”¹⁰³ aldrig kommer att acceptera en sådan lösning! Denna skulle kanske passa den *tyska* imperialismen som överväger att ”byta” det man förvärvat i Europa mot sina f d koloniala besittningar; men just därför leder kravet på ett återupprättande av ”status quo” till en ”separat fred” med de tyska kapitalisterna. Så Lenin drar slutsatsen att

”Båda kraven, båda önskningarna – att kräva att man avstår från annekationer i meningen att återupprätta det gamla status quo; eller att kräva att man avstår från de nya och *de gamla*, d v s alla annektionerna – båda kraven är *ouppnåeliga* utan en revolution mot kapitalet, utan att kapitalisterna störtas. Man får inte bedra sig själv och folket!”¹⁰⁴

⁹⁷ Ibid, s. 62.

⁹⁸ Här kommer man att tänka på den roll den belgiska socialistledaren H Spaak nyligen spelade under den så kallade befrielsen av Kongo (nuv Zaire, öa).

⁹⁹ Lenin, ”The Question of Peace”, op cit, s. 291-2.

¹⁰⁰ Ibid, s. 293.

¹⁰¹ ”Socialisterna” – säger Lenin – ”kan inte uppnå sitt stora mål utan att kämpa mot allt slags nationellt förtryck. Därför måste de ovillkorligen kräva att de socialdemokratiska partierna i de *förtryckande* länderna (särskilt de så kallade ”stormakterna”) erkänner och förfäktar de förtryckta nationernas självbestämmanderätt, och just i detta ords politiska mening, d v s deras rätt till politiskt avskiljande. Den socialist som tillhör en stormaktsnation eller en nation som råder över kolonier, och inte förfäktar denna rätt, är en chauvinist... Socialisterna från de förtryckta nationerna måste i sin tur ovillkorligen kämpa för fullständig (inklusive organisatorisk) enhet mellan de förtryckta och de förtryckande nationaliteternas arbetare. Iden om en nations rättsliga avskiljande från en annan (den s k ’nationella kulturautonomin’, vilken propageras av Bauer och Renner) är en reaktionär idé”, (*Socialismen och kriget*, op cit, s. 31-32).

¹⁰² Lenin, ”The Revolutionary Proletariat and the Right of nations to Self-Determination” CW, Vol. 21, s. 409.

¹⁰³ Lenin, *Sämtliche Werke*, XX/2, s. 211.

¹⁰⁴ Lenin, *Sämtliche Werke* XX/2, s. 43-4.

Lenin kritiserar ytterst hårt den ”positiva” sidan av opportunisternas ”fredsprogram” – deras krav på en ”demokratisering av utrikespolitiken”, (eller ”upphävandet av den hemliga diplomatin”), deras ide om en ”allmän avrustning”, ”internationell skiljedom”, propaganda för ett ”Nationernas Förbund” etc. Han gör narr av den ”kvalmiga söta tonen” i deras resolutioner, vilket stod i en så pinsam kontrast till världskrigets blodiga verklighet och deras egen socialchauvinistiska praktik; och vars ytliga patos på så sätt verkade ännu mer cynisk.¹⁰⁵

Den gemensamma grunden för alla dessa krav var naturligtvis en naiv *tro på möjligheten av en ”fredlig” och ”demokratisk” kapitalism* som skulle erkänna sin imperialistiska utveckling från det förflutna. I detta avseende erinrar första världskrigets socialpacifistiska propaganda om de småborgerliga demokraternas aktivitet i slutet på 1860-talet (som Marx beskrev som ”fredspratkvarnar”,¹⁰⁶

”för vilka varje tanke på klasskamp och socialistisk revolution var fullständigt främmande, och vilka åt sig själva målade upp ett Utopia av fredlig konkurrens mellan fria och lika nationer under kapitalismen.”¹⁰⁷

Men med den skillnaden att det som vid den tiden kunde verka vara en relativt harmlös dagdröm nu, under det imperialistiska krigets oerhörda masslakt, förvandlades till ett – medvetet eller omedvetet – bedrägeri mot massorna).

Lenin säger att den av Kautskyisterna propagerade iden om ”lika berättigade nationernas fredliga union under imperialismen” som vaggar de arbetande massorna till sömns är just av detta slag.

Kautskyisterna har inte märkt att klasskampen under imperialismen inte avtar utan skärps:

(Den revolutionära – RR) ”socialdemokratins program måste, som en motvikt till denna småborgerliga opportunistiska utopi, betrakta indelningen av nationerna i förtryckande och förtryckta som grundläggande, betecknande och oundviklig under imperialismen”.¹⁰⁸

Hur kan man med tanke på detta drömma om ett ”förbund av likaberättigade nationer under imperialismen”, och åt massorna rekommendera ”allmän avrustning” och ”obligatoriska internationella skiljedomar” som medlen att undvika krig och återupprätta en ”evig fred”? Allt detta förutsätter en ”allmänt erkänd världsmyndighet, och en materiell styrka som står *över* de olika makternas oförenliga intressen.” Men någon sådan myndighet finns inte *och kan inte finnas*, ”eftersom konflikten mellan olika länders bourgeoisier, eller deras koalitioner, förhindrar en sådan att uppstå.”¹⁰⁹

I bästa fall kan det därför bara bli fråga om att döva smärtorna eller åstadkomma tillfälliga kompromisser. Dessutom måste bourgeoisin själv

”genom att kasta ut några godbitar, pacificera massorna som uppretats av kriget och de höga levnadsomkostnaderna: Varför inte lova (och delvis genomföra, för det innebär ingen förpliktelse) ”rustningsminskningar”? När allt kommer omkring så är ju kriget en ”industribransch” liknande skogsindustrin: det tar årtionden innan träden vuxit upp till lagom storlek – dvs innan man fått ett tillräckligt rikligt förråd av vuxet ”kanonfoder” ...”¹¹⁰

Och det är *bara i denna mening* imperialismen kan godta en ”nedrustning”. ”Avrustning” skrev

¹⁰⁵ Här kan resolutionen från de allierade socialisternas Londonkonferens (14 februari 1915) tjäna som exempel. Den förklarade: ”Socialisterna är, *samtidigt som de är orubbligt beslutna att kämpa till seger* vunnits för att fullgöra denna befrielseuppgift, inte desto mindre beslutna att motsätta sig varje försök att omvandla detta försvarskrig till ett erövringskrig... När kriget slutförs måste alla de industrialiserade ländernas arbetarklasser förena sig i Internationalen för att förbjuda den hemliga diplomatin, göra slut på militarismen och vapentillverkarnas intressen, och upprätta någon internationell myndighet som kan döma i tvistefrågor mellan nationerna genom obligatorisk skiljedom och tvinga alla nationerna att upprätthålla freden” (Benkin and Fisher, op cit, s. 279).

¹⁰⁶ Marx/Engels: Brev den 4 september 1867.

¹⁰⁷ Lenin, ”The Revolutionary Proletariat and the Right of Nations to Self-Determination”, op cit, s. 410.

¹⁰⁸ Lenin, ”The Socialist Revolution and the Right of Nations to Self-Determination”, CW, Vol. 22, s. 147. (RR:s kursiveringar)

¹⁰⁹ Resolution of the Kienthal Conference of 8 May 1916 (Gankin and Fisher op cit, s. 421-2).

¹¹⁰ Lenin: ”A Turn in World Politics”, CW, Vol. 23 s. 267-8.

Lenin i oktober 1916, ”är socialismens ideal. Det kommer inte att finnas några krig i ett socialistiskt samhälle, och följaktligen kommer avrustning att åstadkommas.”

Det skulle emellertid vara befängt att vänta sig att detta mål skulle kunna nå medan man fortfarande var kvar under kapitalismen! Ty ”först *efter* det att proletariatet avväpnat bourgeoisin kommer det att bli möjligt att, utan att förråda dess världshistoriska uppgift, förpassa alla vapen till sophögen.” Socialismen förutsätter proletariatets diktatur, dvs bruket av våld mot klassfienden; ”och under det tjugonde århundradet innebär våld – precis som under civilisationens tidsålder i allmänhet – inte en knytnäve eller en klubba, utan *trupper*.” Att införa ”avrustningsparollen” i socialistpartiets program skulle således betyda att avsvärja sig bruk av vapen. ”Däri finns lika lite marxism som om vi skulle säga: Vi är emot våld!” Och av just denna anledning

”är kautskyisternas förespråkande av ‘avrustning’, som är riktat till de imperialistiska stormakternas nuvarande regeringar, den mest vulgära opportunist, en borgerlig pacifism som faktiskt – trots de sentimentala kautskyisternas ‘goda avsikter’ – tjänar till att avleda arbetarna från den revolutionära kampen.”

och att dölja de imperialistiska regeringarnas rätta klassnatur.

”Det kapitalistiska samhället är, och har alltid varit en ändlös fasa. Och om detta det reaktionäraste av alla krig, nu förbereder ett fasansfullt slut för detta samhälle, så har vi ingen anledning att falla i förtvivlan.”

Men just därför är

”‘avrustningskravet’, eller rättare drömmen om avrustning objektivt ingenting annat än ett uttryck för misströstan vid en tidpunkt då, som alla kan se, bourgeoisin själv jämnar vägen för det enda legitima och revolutionära kriget – ett inbördeskrig mot den imperialistiska bourgeoisin.”¹¹¹

Här måste två saker påpekas:

För det första att de ”sockersöta kautskyisternas” pacifistiska paroller, som Lenin fördömde så strängt, inte representerade något nytt i Andra Internationals historia, utan snarare strikt modellerades efter resolutionerna från denna Internationals Köpenhamnskongress (1910). där antog kongressen enhälligt en resolution som stödde a) ”obligatorisk internationell skiljedom”, b) allmän avrustning och c) det så kallade avskaffandet av den hemliga diplomatin.¹¹² (Såvitt vi vet var det bara *K Radek* som offentligt gick emot dessa resolutioner).¹¹³

För det andra måste det betonas att inte bara Lenin, utan hela vänstern gick emot dessa paroller under kriget. Det räcker här att peka på de ”vägledande principer för den internationella socialdemokratin” som *Rosa Luxemburg* skrev i början av 1915. Punkt 8 lyder:

”Världsfreden kan inte säkras genom utopiska eller i grunden reaktionära projekt som de föreslagna skiljedomstolar, där kapitalistiska diplomater ska försöka nå fram till uppgörelser om ‘nedrustning’, ‘frihet på världshaven’, ‘tullunion i Europa’, ‘Europas Förenta Stater’ och andra idéer av samma verklighetsfrämmande slag. kriget, militarismen och imperialismens företrädare tillåts utöva ett obestritt klassherravälde. Den enda möjligheten att bjuda dem effektivt motstånd och trygga världsfreden ligger i att utnyttja det internationella proletariatets inneboende kraft och kampvilja och med beslutsamhet placera dessa tungt vägande faktorer i den politiska vågskålen.”¹¹⁴

Naturligtvis är det inte uppgiften för detta arbete, att testa giltigheten av Lenins kritik av ”socialpacifismen” i ljuset av dagens erfarenheter. Men en fråga är påtvingande: Kan också ett atomkrig, som idag hotar mänskligheten, betraktas som en ”fortsättning på fredstidens politik

¹¹¹ Lenin, ”The ‘Disarmament’ Slogan” (CW, Vol. 23 s. 95-7). På ett annat ställe säger Lenin: ”Kriget kan inte avslutas genom en ‘överenskommelse’ mellan socialisterna i olika länder, genom en ‘aktion’ av alla länders proletärer, genom folkens ‘vilja’ osv. Alla fraser av detta slag... är ingenting annat än tomma, naiva, fromma önskningar... Allt detta är louisblanceri, ljuva drömmar...” (”Proletariatets uppgifter i vår revolution”, *Valda verk*, op cit, band 2, s. 37).

¹¹² Resolutionstexten återfinns i Gankin and Fisher, op cit, s. 73.

¹¹³ Ibid, s. 70.

¹¹⁴ Luxemburg R, *Socialdemokratins kris* (Gidlunds, Helsingfors 1971, s 178-9) Jämför också teserna från ”Internationale”-gruppen vid tredje Zimmerwald-konferensen (september 1917) – Gankin and Fisher, ibid, s. 678.

med våldsamma medel”? – Svaret är inte alls så självklart och enkelt som det förefaller för de som förespråkar principen om ”fredlig samexistens” (som tillskrivs Lenin). Först och främst måste alla stater som förfogar över atomvapen övertygas om att *atomkrig* är ”omöjligt”, och detta måste leda till ett allmänt iakttaget förbud mot tillverkning av och lagring av sådana vapen. Hittills har det bara varit en from förhoppning från de som känt sig svagare, eller bara en läpparnas bekännelse för att lugna och vagga de ytterst oroade breda massorna till sömns. Hittills har inte de berörda stormakterna – trots ständiga ”avrustningskonferenser” – visat någon beredskap att begränsa eller stoppa atombeväpningen, som växer med en förfärande hastighet. Dessutom är ”terrorbalansen”, som många idag betraktar som sitt sista hopp, ytterst instabil, och kan närsomhelst rubbas genom en plötslig revolution inom krigsteknologin. (Vad som händer då vete gudarna allena). Och slutligen utesluter inte det ”dårakiga” i atomkriget på något sätt möjligheten av att de starkare makterna systematiskt *hotar* och *övar utpressning* mot sina respektive motparter med möjligheten av att tillgripa atom- och vätebomber; så att atomvapeninnehav åtminstone i denna betydelse är liktydigt med ”politikens fortsättning med våldsamma medel”. (För att inte nämna det faktum att ”begränsade”, ”lokala” krig – vilka hotar att när som helst utvecklas till atomkrig – kan och äger rum...).

Detta får räcka om den påstådda ”omöjligheten” av ett nytt världskrig. Om vi nu övergår till frågorna om ”allmän avrustning”, ”nationernas förbund”, ”internationell skiljedom” osv, så har händelserna under de senaste årtiondena förvisso bevisat att de är och bara kan vara fråga om smärtlindring och tillfälliga kompromisser. I denna mening är Lenins polemik mot ”socialpacifismen” viktig än i dag – även om den i dagens (sovjetiska ö.anm) politiska praktik mestadels betraktas som en död bokstav, och ett onödigt bagage.

Bolsjevikernas fredsprogram

Därmed nog om Lenins kritik mot de reformistiska socialisternas fredsprogram. Men vad hade *bolsjevikerna* för program i fredsfrågan?

Vi måste först göra åtskillnad mellan programmets negativa och positiva aspekter. Det förra uttrycks mest kortfattat i Lenins paroll ”*Förvandla det imperialistiska kriget till inbördeskrig*”.

Det var, säger Lenin den enda – och samtidigt minst smärtsamma – vägen till en verkligt rättvis, verkligt demokratisk fred.¹¹⁵ Männkligheten måste välja: Antingen seger för en av de två imperialistiska koalitioner – och som en konsekvens ett fortsatt förslavande av klasser och nationer; jämte oundvikligheten av nya ännu omänskligare krig – eller så proletarietets socialistiska revolution. Frågan kunde bara ställas så.

Men för de socialpacifistiska arbetarledarna, som innan kriget så ofta hade skrämt upp de härskande klasserna med möjligheten av en europeisk revolution¹¹⁶, verkade detta vara en fantastisk verklighetsförvrängning. De förbisåg det faktum att imperialismen *historiskt* representerade den nedåtgående bortdöende kapitalismens stadium, och att möjligheten för en socialistisk revolution faktiskt växte fram ur det imperialistiska kriget:

”...detta inte bara därför att kriget med sina fasor framföder det proletära Upproret – inget uppror skapar socialism, om inte denna har mognat i ekonomiskt avseende – utan därför att den statsmonopolistiska kapitalismen är den mest fullständiga *materiella* förberedelsen för socialismen, *tröskeln* till densamma, mellan detta steg på den historiska trappan och det som kallas socialism *finns inga mellanliggande steg.*”¹¹⁷

I denna mening kunde och måste imperialismen betecknas som kapitalismens ”sista” stadium. Fast:

”Hur länge detta stadium varar kan ingen säga: det kan till och med komma flera sådana krig (som

¹¹⁵ Lenin, CW, Vol. 23, s. 229-30.

¹¹⁶ Här tänker Lenin huvudsakligen på Andra Internationalens Stuttgart och Basel-kongresser (1907 resp 1912) där den härskande klassen hotades med ”att blotta tanken på ett världskrigs ohygglighet kommer oundvikligen att framkalla arbetarklassens indignation och revolt”. (jmf Gankin and Fisher, op cit, s. 59 och 84).

¹¹⁷ Lenin, ”Den hotande katastrofen och hur man bör bekämpa den”, *Valda verk*, op cit, band 2, s. 201.

det 1914-1918 – RR)''¹¹⁸

Man måste förstå att jämfört med tidigare kapitalistiska krig hade kriget i den imperialistiska epoken en helt annan innebörd, och följaktligen var också socialisternas uppgifter helt annorlunda.¹¹⁹

Det var förvisso ytterst svårt att omvandla det imperialistiska kriget till ett inbördeskrig och det kunde inte ske blott och bart genom att de olika socialistpartierna önskade det. Men icke desto mindre var det i den *riktningen* socialistpartierna måste arbeta! Det innebar att föra ut en orubblig, systematisk och djärv masspropaganda, som skulle resa alla slags hinder mot kriget och till slut leda till en proletär resning mot kapitalet. Detta är skiljelinjen mellan de revolutionära marxisterna och de reformistiska ”socialpatrioterna”.

Vad menade då Lenin att ”vänsterns” revolutionära aktivitet skulle vara vid denna tid?

I motsats till socialpatrioterna som förkastade den proletära *klasskampen* och förklarade med *Kautskys* formulering – att den var bordlagd, uppskjuten ”så länge kriget pågick”,¹²⁰ måste den marxistiska vänstern inrikta huvudkampen mot varje slags samarbete mellan arbetarorganisationerna (fackföreningar och partier) och borgerligheten och regeringen. I mars 1915 föreslog RSDAP:s¹²¹ emigrantorganisation, som Lenin ledde, att ”första stegen i denna aktivitet skulle vara: 1) En fullständig brytning med ”klassfreds”-politiken (”nationella blocket”), 2) Fälla de borgerligt-socialistiska koalitionsregeringarna och få alla socialistiska ministrar att avgå; 3) Vägran att rösta för krigskrediter i parlamenten; 4) Bilda illegala organisationer varhelst regeringarna gjorde våld på eller upphävde medborgarnas konstitutionella rättigheter; samt slutligen 5) Sprida och befrämja förbrödning mellan alla de krigförande nationernas frontsoldater.¹²²

Det kan inte förnekas att detta RSDAP:s program föregrep de tendenser som låg slumrande i krigsårens arbetarrörelse. Särskilt fick, från och med andra krigsåret, deras maning om att bryta ”klassfreden” ett allt starkare stöd från massorna. Detta kan tydligt märkas i de internationella konferenserna som vänster och vänstercentristerna inom den socialistiska rörelsen höll i Zimmerwald och Kienthal (De ”oavhängigas” brytning med de regeringsallierade socialisterna i Tyskland måste också betraktas som ett symptom på denna arbetarklassens radikalisering). Fram till 1917 var dessa tendenser naturligtvis ännu bara en blygsam början, och den ryska februarirevolutionen var det första som ledde till en mer långtgående förändring.

Detta kan bäst illustreras genom den – av bolsjevikerna spridda – parollen om ”frontsoldaternas förbrödning”. Så tidigt som i februari och mars 1915 refererade Lenin flera gånger till borgerliga pressrapporter om sporadiska fall av fraternisering mellan skyttegravssoldaterna.¹²³ Om detta säger han:

”Försök tänka er att Hyndman, Guesde, Vandervelde, Plechanov, Kautsky och de andra istället för att hjälpa borgerligheten (som de nu håller på med) bildar en internationell kommitté för att agitera för förbrödning och försök att upprätta vänskapliga relationer mellan de krigförande ländernas socialister, både i skyttegravarna och bland trupperna i allmänhet. Vad skulle resultatet bli, flera månader framåt, när det redan nu, sex månader efter krigsutbrottet, och trots alla de politiska

¹¹⁸ Se tidigare i denna artikel.

¹¹⁹ Lenin, ”Lecture on ‘The Proletariat and the War’”, *CW*, Vol. 36, s. 297-302.

¹²⁰ I december 1915 deklarerade V Adler: ”Jag skulle verkligen vilja att allting gick sin lugna, gilla gång igen..., den *välordnade klasskampen!* (Erners, op cit, s. 332 – alla kursiveringar RR).

¹²¹ Dvs Rysslands Social Demokratiska ArbetarParti.

¹²² Lenin ”The Conference of the RSDLP Groups Abroad”, *CW*, Vol. 21, s. 161.

¹²³ Vi läser i hans artikel ”The Slogan of Civil-War Illustrated”: ”Den 8 januari (nya stilen) mottog schweiziska tidningar följande bud från Berlin: ‘På sistone har pressen upprepade gånger innehållit rapporter om fridsamma försök gjorda av männen i de tyska och franska skyttegravarna att ingå vänskapliga relationer. Enligt *Tagliche Rundschau* förbjuder en arméorder daterad den 29 december (1914 – RR) varje slags förbrödning och varje slags förbindelse med fienden i skyttegravarna. Att förbryta sig mot denna order är straffbart som högförräderi... Brittiska *Labour Leader* publicerade den 7 januari 1915 en serie citat från den brittiska borgerliga pressen om fall av fraternisering mellan brittiska och tyska soldater, vilka arrangerade en ‘fyrtioåtta timmars vapenvila’ vid julen, träffades vänskapligt i ingenmansland osv. De brittiska militärmyndigheterna gav ut en specialorder som förbjöd fraternisering”. (*CW*, Vol. 21, s. 181)

bossarna, ledarna och förgrundsfigurerna förrått socialismen, växer en opposition mot de som röstat för krigskrediter och de som accepterat ministerjobben, och de militära myndigheterna hotar med att 'förbrödning' medför dödsstraff?"¹²⁴

Och i pamfletten ”*Socialismen och kriget*”, skriven av Lenin och Zinovjev i augusti 1915, står det:

”Om sådana fall av förbrödning varit möjliga, fastän... socialchauvinismen stöddes av hela den socialdemokratiska pressen och av Andra Internationals samtliga auktoriteter, så visar oss detta hur möjligt det vore att organisera en internationell revolutionär rörelse, om ett systematiskt arbete i denna riktning utföres, låt vara endast av vänstersocialisterna i alla krigförande länder.”¹²⁵

Ändå var det just ett sådant systematiskt arbete från de socialistiska vänsterkrafterna som saknades i hela västra och centrala Europa. Resultatet blev att de försök till fraternisering som då och då bröt ut i skyttegravarna snabbt kunde krossas och undertryckas genom den blinda militära lydandens disciplin. Detta visar bara att parollen om ”förbrödning mellan frontsoldaterna” vid denna tidpunkt (i början av 1915) ännu var för tidig, och att den ensam inte kunde leda till några påtagliga resultat.¹²⁶ Först när den ryska februarirevolutionen bröt ut blev det vardagligt med förbrödning mellan östfrontens soldater¹²⁷, och detta bidrog mycket till att upplösa den militära disciplinen i först de ryska, sen de tyska och österrikiska arméerna.

I en politisk rapport som Lenin höll på Bolsjevikpartiets konferens den 27 april 1917 behandlade han frågan ur just denna synvinkel. Han skrev:

”Att få slut på kriget med pacifistiska medel är utopiskt. Det kan avslutas med en imperialistisk fred. Men massorna vill inte ha den sortens fred. Krig är en fortsättning på en klass’ politik; för att ändra på krigets karaktär måste man byta härskande klass.”

Denna ”andra klass” var arbetarklassen. Bara arbetarklassen kunde, om den kom till makten, ge nationen en sant demokratisk fred utan annektioner. Men de ryska massorna var ännu inte redo att ge upp sin lojalitet med den Provisoriska Regeringen och överföra all makt till sovjeterna. Därför fanns det för bolsjevikerna ”bara ett praktiskt sätt att snabbt få slut på denna människoslakt. Det betyder förbrödning vid fronten.”

Det finns ett stort antal rapporter i pressen och i meddelanden från soldatråd som skapats vid fronten:

”Genom att börja förbrödra de ryska och tyska soldaterna, har de båda ländernas i soldatuniform klädda proletärer och bönder visat för hela världen, att de klasser som förtrycks av kapitalismen intuitivt har upptäckt rätt väg för att få slut på folkslakt.”

”Med förbrödning menar vi för det första publiceringen av proklamationer på ryska och tyska för spridning vid fronten; för det andra att det hålls möten vid fronten mellan de ryska och tyska soldaterna med hjälp av tolkar, och att de arrangeras så att *bägge* ländernas kapitalister, generaler och officerare – vilka oftast är från kapitalistklassen, – inte vågar lägga sig i dessa möten... Dessa proklamationer och möten måste klargöra den ovan nämnda synen på krig och ’fred, måste göra klart det faktum att om statsmakterna i de två länderna, Tyskland och Ryssland, helt och hållet skulle övergå i händerna på de arbetar- och soldatdeputerades sovjeterna, så skulle hela mänskligheten andas ut av lättnad, för då skulle vi verkligen vara säkra på ett snabbt krigsslut, en verkligt varaktig, sant demokratisk fred mellan alla nationer och samtidigt alla länders övergång till socialismen.”¹²⁸

Samma tankebanor fortsätter i Lenins ”Tal till försvar för resolutionen om kriget (10 maj 1917), vari han säger:

¹²⁴ Ibid s 181-2.

¹²⁵ Lenin, ”Socialismen och kriget”

¹²⁶ Detta var anledningen till varför Lenin inte lyckades övertyga majoriteten av deltagarna på Zimmervald-konferensen (som började i september 1915) om att parollen om att stödja förbrödningen vid fronten måste tillfogas konferensens resolutioner; de var inte bereda att gå så långt. (Jmf de utkast till resolution från ”Zimmervaldvästern” som återgivits i Gankin and Fisher, op cit, s. 356).

¹²⁷ Här lämnar vi åt sidan den stora ”resning” som ägde rum bland de franska fronttrupperna i maj och juni 1917 som en reaktion på februarirevolutionen i Ryssland. Till följd av den franska vänstersocialisternas omogenhet och svaghet blev den utan framgång.

¹²⁸ Lenin, ”The Petrograd City Conference of RSDLR (Bolsheviks)”, CW, Vol. 24, s. 150-1 och 165-6.

”Förbrödringen (bland frontsoldaterna – RR) är nu instinktiv och vi får inte lura oss själva i detta avseende... Soldaternas fraternisering är påverkad inte av en maskerad politisk idé utan genom instinkten av förtryckta människor som är trötta, utmattade och börjat förlora förtroendet för kapitalistiska löften... Utan denna instinkt skulle revolutionens sak vara hopplös. Som ni vet, ingen skulle befria arbetarna ifall de inte befriade sig själva. Men är instinkten allena tillräcklig? Man reser inte långt på instinkten allena. Och därför måste denna instinkt omvandlas till politisk medvetenhet. I vår Appell till soldaterna i alla de krigförande länderna¹²⁹ förklarade vi till vad denna förbrödring bör utveckla sig – till den politiska maktens övergång i händerna på arbetare- och soldatdeputerandes sovjet. De tyska arbetarna kommer naturligtvis att kalla sina sovjet med ett annat namn, men det betyder ingenting. Kärnpunkten är emellertid att vi tvivelaktigt erkänner som riktigt att förbrödring av arbetare och bönder i soldatuniformer till en politiskt medveten rörelse, vars mål är maktens övergång i alla de krigförande länderna i händerna på det revolutionära proletariatet”¹³⁰

Och slutligen skrev Lenin i artikeln ”Förbrödringens betydelse” (11 maj 1917):

”Kapitalisterna antingen hånlar åt soldaternas förbrödring vid fronten eller attackerar den brutalt. Genom lögn och förtal försöker de få det hela till att vara en tyskarnas ”list” mot ryssarna, och hotar – genom sina generaler och officerare – att bestraffa förbrödring.

I syfte att skydda ’den heliga äganderätten’ till kapital och profiterna på kapitalet är denna kapitalisternas ’politik helt korrekt. För om den proletära socialistiska revolutionen verkligen ska *undertryckas* vid sin rot, då måste man oundgängligen betrakta förbrödringen så som kapitalistklassen betraktar den”.

Men de klassmedvetna arbetarna betraktar

”förbrödringen med djup sympati. Uppenbart är förbrödringen en väg till fred. Uppenbart går inte denna väg genom de kapitalistiska regeringarna, genom en allians med dem, utan emot dem. Uppenbart tenderar denna väg att utveckla, stärka och konsolidera broderligt... mellan de olika ländernas arbetare. Uppenbart börjar denna väg bryta barackfängelsernas hatade disciplin, soldaternas blinda lydnad gentemot ’sina’ officerare och generaler... (och) uppenbarligen är förbrödringen massornas revolutionära initiativ... med andra ord, är det en pinne i den stege som leder upp till den socialistiska proletära revolutionen”¹³¹.

Det får räcka om förbrödringsparollen. Betonas måste också att Lenins opponenter (mensjeviker och socialrevolutionärer) våldsamt fördömde denna paroll, då de helt enkelt såg den som ”ett sätt att underminera (landets) teknisk och strategiska försvar”¹³². Men de utländska bolsjevikkritikerna (som Bauer¹³³, Kautsky m fl) missade heller aldrig en chans att varna bolsjevikerna för denna deras taktiska ”akilleshäla”.

Det måste erkännas att Lenin och Trotskij underskattade vidden av sönderfallet i den från tsartiden ärvda armén, och att de vid tiden för fredsförhandlingarna i Brest-Litovsk blev ytterst förfärade över Rysslands militära försvarslöshet. Men ändå var deras opponenter kritik på alla sätt felaktig och källborgerlig – den innebar helt enkelt att man fullständigt gav upp revolutionen för att kunna bevara armén och dess slagstyrka.

Kautsky fattade inte (säger Lenin i sin stridsskrift ”Den proletära revolutionen och renegaten Kautsky”¹³⁴ att

”(ett upprätthållande av) stridsberedskapen innebar under Kerenskij detsamma som att upprätthålla en armé under *borgerlig* ledning (även om den var republikansk). Det är allmänt känt – och händelseutvecklingen har åskådligt bekräftat det – att denna republikanska armé bevarade *Kornilov*-andan emedan Kornilovanhängarna förde befälet. Den borgerliga officerskåren kunde inte vara annat än Kornilovsinnad, kunde inte annat än dras till imperialismen, till ett våldsamt undertryckande av proletariatet. Mensjevikernas taktik bestod i verkligheten i att lämna det imperialistiska krigets och alla den borgerliga diktaturens grundvalar orörda, att bättra på småsaker och putsa upp bagateller

¹²⁹ Den appell som nämns här publicerades i bolsjevikernas *Pravda* i början av maj 1917.

¹³⁰ Lenin, ”RSDAP(b):s sjunde allryska konferens, *Valda verk*, op cit, band 2, s. 83.

¹³¹ Lenin, ”The Significance of Fraternisation”, *CW*, Vol. 24, s. 318.

¹³² Se Gankin and Fisher, op cit, s. 585-6.

¹³³ Behandlas i ett senare kapitel (av den bok om föredraget i Brest-Litovsk som RR planerade, men inte fullföljde – red).

¹³⁴ Skrivet i oktober-november 1918.

(”reformer”)

Och å andra sidan (fortsätter Lenin):

”Utan den ‘desorganisation’ av armén har ingen stor revolution kunnat och kan inte heller klara sig. Ty armén är det mest förbenade stödverktyget för det gamla styret, det fastaste värdet för den borgerliga disciplinen... Kontrarevolutionen har aldrig tålt, aldrig kunnat tåla beväpnade arbetare jämsides med armén... Det var bourgeoisins främst plikt att krossa denna cell och hindra den att växa ut. Och det var varje segerrik revolutions främsta plikt – vilket Marx och Engels många gånger betonat – att krossa den gamla armén, upplösa den och ersätta den med en ny. En ny samhällsklass som vill ta makten har aldrig kunnat och kan inte heller erövra denna makt och befästa den på annat sätt än genom att helt och hållet upplösa den gamla armén (...) genom att genomgå en ytterst svår, plågsam period utan någon som helst armé. (denna plågsamma period upplevde också den stora franska revolutionen), genom att under ett svårt inbördeskrig så småningom skapa en ny armé, en ny disciplin, den nya klassens militärorganisation. Historikern Kautsky förstod detta. Renegaten Kautsky har glömt detta”¹³⁵

Vi såg hur bolsjevikerna i sina proklamationer som uppmanade soldaterna till ”förbrödring” pekade på att om den ryska och tyska statsmakten överfördes till råden, så skulle det leda till snabbast möjliga slutande av en demokratisk fred. Vad var *villkoren* för en sådan fred?

Det är typiskt för Lenins metodiska sinne, att han redan behandlade denna fråga under sin schweiziska exil. Här syftar vi på hans ”Några teser” av 13 oktober 1915, vari han bl a säger:

”På frågan om vad proletariats parti skulle göra om revolutionen lade makten i dess händer under det nuvarande kriget, är vårt svar som följer: Vi skulle förslå fred med alla de krigförande, på villkor att kolonierna och alla folk som är avhängiga förtryckta och berövade sina rättigheter ges frihet. Under de nuvarande regeringarna skulle varken Tyskland, England eller Frankrike acceptera detta villkor. I så fall skulle vi tvingas förbereda oss för och föra ett revolutionärt krig, d v s inte bara resolut genomföra hela vårt program¹³⁶ utan också systematiskt arbeta för att få till stånd en resning bland alla folk som nu förtrycks av storryssarna, alla kolonier och avhängiga länder i Asien (Indien, Kina, Persien etc); och först och främst skulle vi resa Europas socialistiska proletariat i ett uppror mot deras regeringar och det trots socialchauvinisterna. Det står utom allt tvivel att en seger för proletariatet i Ryssland skulle skapa extraordinärt gynnsamma förutsättningar för revolutionens utveckling i både Asien¹³⁷ och Europa. Till och med 1905 bevisade detta.”¹³⁸

Naturligtvis tog Lenin ännu mera detaljerat upp denna speciella fråga när väl februarirevolutionen brutit ut. I ett av hans ”Brev från fjärran” (Zürich 12 mars 1917) läser vi:

”Om statsmakten i Ryssland tillhörde arbetar, soldat- och bondedeputerades *sovjet*er skulle dessa sovjeter och en av dem vald allrysk *sovjet* sannolikt samtycka till att genomföra det fredsprogram, som vårt parti (...) skisserade redan den 13 oktober 1915...

Detta program skulle sannolikt se ut på följande sätt:

¹³⁵ Lenin, ”Den proletära revolutionen och renegaten Krautsky”, *Valda verk*, op cit, band 3, s. 53.

¹³⁶ I samma ”Några teser” sägs också: ”De mest korrekta parollerna är de ”tre hörnstenarna” (en demokratisk republik, konfiskering av jordegendomar och åtta timmars arbetsdag), med tillägg av en uppmaning till internationell arbetarsolidaritet i kampen för socialism och det revolutionära störtande av de krigförande ländernas regeringar och mot kriget... Den uppgift som Rysslands proletariat står inför är att *fullborda den borgerligt-demokratiska revolutionen i Ryssland i syfte att underblåsa den socialistiska revolutionen i Europa*”. (Kurs av RR). (Som man kan se så är här ännu inget tal om en socialistisk omvandling av Ryssland självt.) (CW, Vol. 24, s. 401-2)

¹³⁷ Jmf Lenins artikel ”A Separate Peace” (6 november 1916): ”Och om det europeiska proletariatet nu inte kan avancera till socialismen, inte kan kasta av sig det socialchauvinistiska och Kautskyistiska oket under loppet av detta första stora imperialistiska krig, då kan Östeuropa och Asien avancera till demokrati med sjumilastövlar endast om tsarismen totalt krossas och berövas varje möjlighet att föra sin imperialistiska politik av halv-feodal typ”. (op cit, s. 133)

¹³⁸ Lenin, ”Several Theses” CW, Vol. 21, s. 403-4. Ännu tidigare skrev Lenin till Sjljapnikov (Brev av 23 augusti 1915): ”Folk (socialpatrioterna – RR) säger: Vad kommer ”ni” att göra om ”ni” revolutionärer besegrar tsarismen? Jag svarar: 1) Vår seger kommer att få den tyska ”vänster”- rörelsen att flamma upp hundrafalt; 2) om ”vi” fullständigt besegrade tsarismen, skulle vi föreslå alla de krigförande länderna fred på demokratiska villkor, och om detta avvisades skulle vi föra ett revolutionärt krig”. (CW, Vol.35, s. 204-5; citerat i Gankin/Fisher, op cit, s. 206)

- 1) Arbetar-, soldat- och bondedeputerades allryska sovjet (eller Petrogradsovjeten temporärt i dess ställe) skulle genast förklara, att den *inte* är bunden av *några* fördrag, ingångna *vare sig* av tsarmonarkin *eller* av de borgerliga regeringarna.
- 2) Den skulle genast publicera *alla* dessa fördrag för att utlämna tsarmonarkins och *samtliga* borgerliga regeringars rövarmål åt offentlig vanära.
- 3) Den skulle omedelbart och öppet föreslå *alla* krigförande makter att *omedelbart* ingå *vapenstillestånd*.
- 4) Den skulle omedelbart för hela folket kungöra våra, arbetarnas och böndernas, *fredsvillkor*: befrielse av *alla* kolonier; befrielse av alla beroende, förtryckta och icke likställda folk.
- 5) Den skulle förklara, att den inte väntar något gott av de borgerliga regeringarna och föreslår *alla* länders arbetare att störta dem och överföra hela statsmakten till arbetardeputerades sovjeterna.¹³⁹

Således: Lenins ”Några teser” (som han, med ett par tillägg, upprepade fem gången under de följande månaderna¹⁴⁰ – inkluderade i stort sett allt det som sovjetregeringen senare lade fram för världen ögon i sitt ”fredsdekret”. Trots dekretets något nedtonade och mindre ”provokativa” språk, var det förvisso ett makalöst djärvt program. Dess krav gick långt bortom de gränser som var accepterade för den borgerliga demokratin; det ignorerade utan att tveka den traditionella diplomatins vanor och riktade sig till *folken själva* snarare än till regeringarna.¹⁴¹

Naturligtvis måste det, som sådant, möta bittert motstånd från alla dess opponenter (och tidvis även inifrån de egna leden); och det är mycket givande att se hur Lenin behandlade denna opposition:

Först försökte man tillskriva honom idén att de ryska frontsoldaterna helt enkelt skulle ”sticka bajonetten i jorden”, lämna fronten och på detta sätt ”göra slut på” kriget. Lenin avvisade indignerat denna tolkning av hans politik. Han säger den 10 april 1917:

”Kriget kan man inte göra slut på ”efter behag”. Det kan inte inställas genom ett beslut av den ena parten.¹⁴² Man kan inte göra slut på det genom att ”sticka bajonetten i jorden”, för att citera en försvarsvänlig soldat”.

Detta var antingen en anarkistisk eller en pacifistisk idé som inte uppfattade det nödvändiga sambandet mellan samhällets ekonomiska organisation och politiken. Bolsjevikerna var inte anarkister. De visste att parollen ”Ner med kriget” bara kunde förverkligas genom att statsmakten överfördes till en annan klass, d v s genom en ”revolution i flera länder”. Invändningen var därför ren demagogi.¹⁴³

Ännu mer meningslös (och illvilligare) var insinuationen att bolsjevikerna helt enkelt eftersträvade en *separatfred med Centralmakterna!* Detta är ett

”vidrigt förtal, fabricerat av kapitalisterna, för: ‘Vi betraktar de tyska kapitalisterna som lika rovgiriga som de ryska, brittiska, franska och andra; och kejsar Wilhelm II vara en lika usel krönt stråtrövare som Nikolaus II eller monarkerna i England, Italien, Rumänien etc’.”¹⁴⁴

Lenin vänder sig till sina socialistiska opponenter:

”när ni avvisar ett separat fredsavtal och säger att ni inte vill tjäna de tyska imperialisterna har ni alldeles rätt, och det är också därför som även vi är emot ett separat fredsavtal. Men ändå tjänar ni

¹³⁹ Lenin, ”Letters from Afar”, CW, Vol 23, s. 337-8.

¹⁴⁰ Den 17 och 31 mars; 8 april; i mitten av maj; och september 1917. De tilläggsvillkor som nämns här syftade på tillbakadragandet av trupper, inte bara från alla territorier som ockuperats under kriget, utan också från alla nationellt omstridda områden, liksom annullering av krigsskulderna. Av dessa krav spelade det första en mycket stor roll vid förhandlingarna i Brest, men bara beträffande de av tyskarna ockuperade, f d ryska områdena.

¹⁴¹ Ibland förklarade Lenin också att Sovjetregeringen skulle gå i direkta fredsförhandlingar med folken själva. Således skrev han till Hanecki den 30 mars 1917: ”Bara proletariatet ensamt är förmöget att, om det befriar sig från sin nationella bourgeoisie inflytande, vinna genuint förtroende hos proletärererna i alla krigförande länder, och gå i fredsförhandlingar med dem.”(CW, Vol. 35, s. 311) Men denna anmärkning bör säkert inte tas bokstavligen.

¹⁴² Tio månader senare tvingades Trotskij, i Brest, ta till just denna aktionslinje (d vs ensidigt slutande av kriget)...

¹⁴³ Lenin, ”Proletariatets uppgifter i vår revolution”, *Valda verk*, op cit, band 2, sid. 36; ”Tal till försvar för resolutionen om kriget”, ibid, s. 80.

¹⁴⁴ Lenin, ”The Petrograde City Conference of the RSDLP (Bolsheviks)”, op cit, s. 164.

till gagnet de *anglo-franska imperialisterna*, för tsarens avtal kvarstår, och även de bidrar till att plundra och undertrycka andra folk”.¹⁴⁵

Och just därför representerade också ett ”samarbete med det ryska kapitalet i den provisoriska regeringen” en ”*separatfred*”! Dessutom var mensjevikerna och socialrevolutionärerna för att återupprätta *status quo* – vilket också det innebar en separatfred, eftersom bara Centralmakterna skulle vara beredda att sluta fred på basen av *status quo*... Lenin drar slutsatsen:

”Vi önskar inte en separatfred med Tyskland, vi önskar fred för *alla* länder, vi önskar att *alla* länders arbetare segrar över alla länders kapitalister...”¹⁴⁶

”Den första åtgärden vi skulle vidtaga, ifall vi hade makten, skulle bli: att arrestera de största kapitalisterna och klippa av alla trådarna för deras intriger... Vår andra åtgärd skulle bli att kungöra för folken över regeringarna huvuden, att vi anser alla kapitalister (i alla länder – RR) vara rövare”¹⁴⁷

och att en sant demokratisk fred bara kunde vinnas i kamp mot de härskande klasserna.

Men skulle Centralmakternas och Ententens imperialister underkasta sig en demokratisk fred som massorna påtvingat dem utan att göra motstånd? Naturligtvis inte! I sista hand måste därför frågan lösas genom en arbetarklassens revolution i hela Europa. Vi såg hur Lenin redan 1915 i sina ”Några teser” betonade nödvändigheten och troligheten av ett ”revolutionärt krig” mot imperialismen. Från februarirevolutionen 1917 och framöver var denna tanke ett konstant tema i hans tal och artiklar.¹⁴⁸ I sitt ”Avskedsbrev till de schweiziska arbetarna” (8 april 1917) säger han om denna möjlighet:

”Vi skulle tvingas föra ett revolutionärt krig mot den tyska – och inte bara den tyska – bourgeoisin. Och vi skulle föra detta krig. Vi är inte pacifister. Vi är emot imperialistiska krig om bytets fördelning mellan kapitalisterna, men vi har alltid ansett det orimligt för det revolutionära proletariet att avsvärja sig revolutionära krig som *kan* visa sig vara nödvändiga i *socialismens intresse*.”¹⁴⁹

Men skulle Sovjetrepubliken vara kapabel att ta upp väpnad kamp mot de imperialistiska stormakterna? Lenins revolutionära optimism ledde honom till att se saken i en alltför ljus dager: Skulle den ryska arbetarklassen ta makten, deklarerade han den 20 juni 1917, så skulle deras exempel följas.

”oundvikligen, kanske inte i morgon (revolutionerna görs inte på order), men oundvikligen skulle arbetarna och hela det arbetande folket göra likadant i *åtminstone två stora länder*, Tyskland och Frankrike. För, *båda förgås*, den ene av hunger och den andre av förblödning. Båda kommer att sluta fred på våra villkor, som är rättvisa, *i strid mot de kapitalistiska regeringarna*... (Men – RR) skulle kapitalisterna i England och Japan och Amerika försöka motstå *denna* fred kommer de förtryckta klasserna i Ryssland och andra länder inte att tveka att föra ett revolutionärt krig *mot kapitalisterna*. I detta krig kommer de att besegra *all världens* kapitalister, inte bara de tre som ligger långt från Ryssland och är upptagna med sin egen rivalitet. Vägen till en rättfärdig fred ligger framför oss. Låt oss inte vara rädda för att ta den.”¹⁵⁰

Ännu mer tillitsfull är tonen i det ”Resolutionsförslag om det rådande politiska läget” (16 september 1917), som Lenin utarbetade:

”Men om det högst osannolika inträffar, att kapitalisterna, tvärtmot sina folks vilja, tillbakavisar fredsvillkoren av den ryska arbetarregeringen, så skulle en revolution i Europa komma hundra

¹⁴⁵ Lenin, ”First All-Russian Congress of Soviets of Workers and Soldiers Deputies (Speech on the War) CW, Vol. 24, s. 33-4. ”Varken en separat fred med tyskarna eller hemliga fördrag med de anglo-franska kapitalisterna” var en av parollerna vid den bolsjevikiska julidemonstrationen i Petrograd.

¹⁴⁶ Lenin “First All Russia Conference of Soviets of Workers’ and Soldier’s Deputies” CW Vol. 25, s. 34; ‘To the Soldiers and Sailors’ CW 24, s.125.

¹⁴⁷ Lenin CW Vol 25 s. 22 (Tal om inställningen till provisoriska regeringen).

¹⁴⁸ I Lenins skrifter från denna period (8 månader) återfann vi 20 exempel på denna uppmaning till revolutionärt krig.

¹⁴⁹ Lenin, ”Farewell Letter to the Swiss Workers”, CW, Vol. 23, s. 370.

¹⁵⁰ Lenin, ”Is there a way to a just peace?”, CW, Vol. 25, s. 56.

gångar närmare, och våra arbetares och bönders armé skulle välja, inte hatade utan respekterade befälhavare och militära ledare. Armén skulle övertyga sig om det rättvisa i kriget sedan fred hade föreslagits, de hemliga fördragen rivits sönder, alliansen med godsägarna och bourgeoisin upplösts och all jord överlämnats till bönderna. Bara då blir kriget ett rättvist krig från Rysslands sida, bara ett sådant krig skulle arbetarna och bönderna utkämpa av egen fri vilja utan att bli drivna med käppar in i striden; och ett sådant krig skulle föra den oundvikliga arbetarrevolutionen i de avancerade länderna ännu närmare.”¹⁵¹

Och, slutligen, deklarerade Lenin i sin artikel ”Revolutionens uppgifter” (skriven 9-10 oktober 1917):

”Sådana fredsvillkor kommer inte att få kapitalisternas godkännande, men de kommer att mötas med en så enorm sympati av alla folk, kommer att orsaka ett så enormt världsomfattande utbrott av entusiasm och allmän indignation mot ett fortsatt plundringskrig att det är ytterst troligt att vi omedelbart uppnår ett vapenstillestånd och samtycke till öppna fredsförhandlingar. Ty arbetarrevolutionen mot kriget växer oemotståndligt överallt... Om det minst troliga inträffar, dvs om inte en enda krigförande stat ens accepterar vapenstillestånd, då blir för vår del kriget verkligt påtvingat oss, det blir ett helt rättfärdigt försvarskrig. Om proletariatet och fattigbönderna förstår detta, kommer Ryssland att bli många gånger starkare i militärt avseende, särskilt efter en fullständig utbrytning med kapitalisterna som rånar folket. Dessutom skulle kriget under sådana förhållanden för vår del bli ett krig, som inte i ord utan i handling, bli ett krig i förbund med alla länders förtryckta klasser, ett krig i förbund med alla de förtryckta folken i hela världen.”¹⁵²

Vi har citerat så här utförligt, så att den läsare som känner Lenins kraftfulla revolutionära uppfattning också ska uppmärksamma de svaga punkterna i denna uppfattning.

För i själva verket skedde mycket *på ett helt annat sätt*: Först och främst var Lenins hopp om en omedelbar hjälp från proletariatet i Väst- och Central-Europa helt klart alltför optimistiskt och höll inte streck. Visserligen tog det outhärdligt långa ställningskriget miljoner unga mäns liv¹⁵³, och slungade de krigförande ländernas stora massor in i ett obeskrivligt elände. Det skapa de också en explosiv social och politisk situation som var så explosiv att den enligt alla förutsägelser borde ha lett till en revolution mot kapitalet och mot den imperialistiska bourgeoisin. Men vad som *saknades* (och vad som måste saknas som en konsekvens av de årtionden av fredligt-reformistisk utveckling som föregått kriget) var *en medveten samhällelig kraft* som kunde leda de torterade massornas uppvaknandeprocess och få den att slå in på en precis kurs. Den förra Internationalens vänstersocialistiska element var alldeles för svaga och oerfarna för att kunna spela denna historiska roll. Så till slut lyckades bourgeoisin, och de socialdemokratiska partier som var allierade med dem¹⁵⁴, övervinna det europeiska kapitalets – synbarliga – dödskris¹⁵⁵, och krossa hoppet om en socialistisk revolution i Väst, vilket för

¹⁵¹ Lenin, ”Resolutionsförslag om det rådande politiska läget”, *Valda verk*, op cit, band 2, s. 169.

¹⁵² Lenin, ”The Tasks of the Revolution”, *CW*, Vol. 26, s. 63. Lenin fortsätter: ”Vad gäller möjligheten att det ryska folket hotas med krig av sina nuvarande allierade, så är det uppenbart löjligt att förmoda att fransmännen och italienarna skulle kunna förena sina arméer med tyskarna och föra dem mot Ryssland, som erbjuder en rättvis fred. Vad beträffar England, Amerika och Japan, så skulle de inte kunna åsamka Ryssland ens hundra delen så stor skada och misär som kriget med Tyskland, Österrike och Turkiet orsakar, även om de kunde förklara krig mot Ryssland (något som är ytterst svårt för dem, både på grund av att ett sånt krig skulle vara ytterst impopulärt bland massorna, och på grund av de motstridiga intressen dessa länders kapitalister har i hur man ska dela upp Asien, särskilt hur man ska plundra Kina). (ibid, s. 53-54).

¹⁵³ I ”*Socialdemokratins kris*”, (”Juniusbroschyren”) skrev R Luxemburg: ”Junistridernas blodutgjutelser betydde att den franska arbetarrörelsen lamslogs för ett och ett halvt decennium framåt. Åderlåtningen vid Pariskommunens fall innebar en svaghetsperiod, som också den varade i över tio år. Men vad som nu sker är ett massmord utan motstycke i historien, och det hotar att reducera de ledande kulturländernas proletariat till enbart kvinnor, åldringar, barn och krymplingar – *den europeiska arbetarrörelsen riskerar att förblöda* på grund av denna ohyggliga åderlåtning...

Världskriget avtecknar sig emellertid inte enbart som ett gigantiskt massmord, det framstår även som *ett självmordsförsök av den europeiska arbetarklassen*. Det är ju socialismens egna kämpar, Englands, Frankrikes, Tysklands och Belgiens proletärer som på kapitalismens order stöter de skarpslipade mordvapnen i bröstet på varandra och vilt kämpande slungar sig själva och varandra ned i dödsriket”. (Luxemburg, op cit, s. 173-74).

¹⁵⁴ Den roll som socialdemokratin spelade för att bevara både stat och regim under första världskriget var så stor, att vi nödgas ägna detta ett särskilt kapitel (i den bok RR planerade – *Red*).

¹⁵⁵ Vi betonar: *Europeisk*, för vid den tiden var inte den nordamerikanska kapitalismen i en kris som hotade des

Lenin och hans kamrater framstod som det verkliga och viktigaste målet för deras strävanden.¹⁵⁶

Därigenom uppfylldes inte en förutsättning för det 'revolutionära krig Lenin talade om i så glödande termer. Lika falsk var hans förhoppning att miljonerna i den armé man ärvt från tsarismen skulle – blott och bart genom val av "inte hatade, utan respekterade officerare" – omvandlas till en ny, revolutionär armé! Bolsjevikerna lärde sig detta först genom bitter historisk erfarenhet, som fick dem att inse att en revolutionär armé bara kunde byggas på den gamla arméns ruiner¹⁵⁷, Självklart hade inte iden om att helt enkelt "sticka bajonetten i jorden" det minsta samband med bolsjevikpartiets taktik och aspirationer, och det vara bara ett rent demagogiskt trick att försöka klistra denna etikett på dem. Men ändå överensstämde denna tanke med stämningarna bland de stora soldatmassorna, som – genom att lämna fronten – "röstade för freden med fötterna", och lämnade den unga sovjetrepubliken försvarslös under det mest kritiska ögonblicket av dess existens... Det skulle naturligtvis vara dåligt att inte inse att dessa soldater med sig bar på fasorna av tre års blodbad, och att den av Kerenskij ledda Provisoriska Regeringen gjorde allt för att gäcka deras hopp om fred! Men å andra sidan skulle det vara mycket oklokt att glömma att bolsjevikpartiet senare, under ledning av Trotskij, på enastående kort tid lyckades med att ur samma manskap skapa en fullt stridsberedd ny Röd Armé. Men under de första månaderna av sin existens var Sovjetrepubliken praktiskt taget försvarslös och kunde därför inte hysa minsta tanke på en väpnad kamp mot imperialistmakterna. Därmed försvann den andra förutsättningen för det "revolutionära kriget".

En direkt konsekvens av båda dessa fakta – den uteblivna revolutionen i Väst och de avtågande soldatmassorna – var att Sovjetrepubliken tvingades göra precis det som bolsjevikerna förut med indignation hade avvisat – d v s gå med på de villkor som den tyska imperialismen dikterade i fredsfördraget i Brest. Förvisso *tvingades* de dit av Ententens fientliga attityd¹⁵⁸ såväl som den antirevolutionära politik Centralmakternas socialdemokratier förde – och det skulle vara en historiker ovärdigt att ens för ett ögonblick glömma detta. Å andra sidan var Sovjetstaten inom åtta månader förmögen att – genom den tyska och österrikiska imperialismens sammanbrott – befria sig från denna "freds" villkor. Inte desto mindre indikerade dock redan fredsfördraget i Brest de *hinder* som stod i vägen *för att den ryska revolutionens spridning till väst*, något som till slut medförde dess tragiska isolering.

I denna mening, d v s som en historisk nödvändighet som ingen förutsåg, måste slutandet av detta fördrag betraktas som en "svag punkt" i Lenins föreställning om den ryska revolutionens förlopp.

Naturligtvis skulle det vara helt felaktigt att påstå att den ryska revolutionens "snäva manövermarginaler", som vi just beskrivit, gick Lenin och de andra bolsjevikerna obemärkt förbi, och inte reste några problem för dem. Tvärtom.

existens, tvärtom förberedde den just då att börja dominera världen.

¹⁵⁶ "Om proletariatet i Ryssland tar makten" skrev Lenin i september 1917, "så har det alla chanser att behålla den och leda Ryssland tills en revolution har segrat i väst". ("Den ryska revolutionen och inbördeskriget", *Valda verk*, op cit, band 2, s. 169). Och 1918: "Det ryska proletariatet inser klart att en gemensam aktion av hela världens arbetare eller av arbetarna i flera utvecklade kapitalistiska länder, är ett nödvändigt villkor och en grundläggande förutsättning för dess seger. "Report delivered at a Moscow Gubernia Conference of Factory Committees", *CW*, Vol. 27, s. 545. "Den sociala revolutionens fullständiga seger är otänkbar och kräver det mest aktiva samarbete mellan åtminstone flera utvecklade länder, vilka inte inkluderar Ryssland". ("Extraordinary Sixth All-Russian Congress of Soviets of Worker, Peasants, Cossacks, and Red Army Deputies"), *CW*, Vol. 28, s. 151.

¹⁵⁷ Jmf Lenins polemik med Kautsky (se ovan).

¹⁵⁸ I augusti 1918 skrev Lenin: "Man kan svårligen föreställa sig ett vidrigare hyckleri än det, med vilket den engelsk franska och amerikanska bourgeoisin nu vältrar "skulden" för Brestfreden på oss. Just kapitalisterna i de länder, vilka de åvilade att göra Brestförhandlingarna till allmänna förhandlingar om en allmän fred – just de uppträder nu som "anklagare" mot oss! Den engelsk franska imperialismens asgamar, som profiterade på utplundringen av kolonierna och på folkslaktningen, har dragit ut på kriget snart ett helt år efter Brest-freden, och just de "anklagar" oss bolsjeviker, som föreslog alla länder en rättvis fred – oss, som annullerade, publicerade och överlämnade de hemliga och brottsliga avtalen mellan exsaren och de engelsk franska kapitalisterna till offentlig vanära". ("Brev till de amerikanska arbetarna", *Valda verk*, op cit, band 2, s. 678).

Det är välbekant att det bland bolsjevikpartiets ledare innan Oktoberrevolutionen fanns en (av Kamenev och Zinovjev ledd) minoritet¹⁵⁹ som var emot att ta makten. De grundade sin opposition mot revolutionen just genom att peka på dessa ”snäva manövermarginaler”. Kamenevs och Zinovjevs uttalanden från den 24 oktober 1917 lyder:

”man har sagt oss: (1) att det ryska folkets majoritet redan är med oss, och (2) att majoriteten av det internationella proletariatet är med oss. Tyvärr! – varken det ena eller det andra är sant, och det är stötestenen i hela situationen.

I Ryssland är en majoritet av arbetarna och en betydande del av soldaterna med oss. Men hela återstoden är vacklande. Vi är exempelvis alla övertygade om att om ett val till Konstituerande församlingen ägde rum nu, så skulle en majoritet av bönderna rösta på socialistrevolutionärerna.¹⁶⁰ Är detta en tillfällighet? Soldatmassorna stöder oss inte på grund av krigsparollen utan på grund av fredsparollen. Detta är en oerhört viktig omständighet, och om vi inte tog den med i beräkningen skulle vi riskera att bygga på sand. Om vi, efter att själva ha tagit makten nu, skulle komma med slutsatsen (i beaktande av hela världssituationen) att det vore nödvändigt att börja ett revolutionärt krig, skulle soldatmassorna rusa iväg från oss...”

Kamenev och Zinovjev fortsätter att argumentera med att det hävdas att:

”majoriteten av det internationella proletariatet redan är med oss. Dessvärre är det inte så. Myteriet i den tyska flottan har väldigt symptomatisk betydelse. Det finns förebud om en betydande rörelse i Italien. Men därifrån är det fortfarande mycket långt till något slags aktivt stöd för den proletära revolutionen i Ryssland, vilken förklarar krig mot hela den borgerliga världen. Det är ytterst farligt att övervärdera krafter. Otivelaktigt har mycket givits oss och mycket kommer att krävas av oss, men om vi nu lider nederlag, under det att vi satsat allt på ett kort, så utdelar vi ett grymt slag mot den internationella proletära revolutionen, vilken utvecklas mycket sakta men icke desto mindre utvecklas. Dessutom kommer utvecklingen av revolutionen i Europa att förpliktiga oss, att utan någon som helst tvekan omedelbart ta makten i våra händer. Det är också den enda garantin för seger för ett uppror av proletariatet i Ryssland. Den kommer, men den är ännu inte här”¹⁶¹

Detta arbete har inte till uppgift att lägga fram ofruktbara reflektioner om huruvida den väg Lenin stakade ut till den väpnade revolutionen var riktig eller fel (historien har redan svarat denna fråga). Här ska vi bara ta upp de argument Kamenev och Zinovjev framförde, mot möjligheten för en framtida Sovjetregering att föra ett ”revolutionärt krig”. Och på denna punkt hade båda sidorna helt klart rätt. Under de första veckorna och månaderna under sin existens kunde Sovjetrepubliken till en början varken organisera en effektiv armé mot de yttre fienderna eller räkna med ett aktivt stöd från Central- och Västeuropas proletariat i ett ”revolutionärt krig”. Men hur viktigt båda dessa faktorer än kan ha verkat för bolsjevikpartiets ledare så var de *inte avgörande*, dvs de kunde inte utgöra förhandsvillkoren, upprorets nödvändiga *villkor*. (Det är orsaken till varför de i Lenins polemik mot Kamenev och Zinovjev bara spelade en underordnad roll.¹⁶² Det verkliga avgörande var att den revolutionära situationen i september och oktober inte kunde förlängas genom någon viljeakt – den *pressade på för en våldsamt och slutlig lösning*. För det mesta består politiken – och detta särskilt under kritiska och revolutionära perioder – av förmågan att fatta beslut. Om bolsjevikpartiet således hade låtit den historiska möjligheten de erbjudits glida dem ur händerna skulle statens och samhällets kris på ett eller annat sätt ha lösts av den ryska (och utländska) reaktionen. Under dessa veckor varnade Lenin outtröttligt sitt parti för de faror som hotade revolutionen och landet: Å ena sidan för att *kontrarevolutionen och den tyska imperialismen* slöt en separatfred (En reaktionär variant av fredsfördraget i Brest); och å andra sidan den ”våg av anarki, som

¹⁵⁹ Det måste understrykas att utan Lenins och Trotskijs revolutionära beslutsamhet så skulle denna minoritet mycket snart ha blivit en majoritet.

¹⁶⁰ Detta påstående visade sig snart nog vara riktigt. Men vi bör inte bortse ifrån att i oktober var hela Ryssland mitt inne i en mäktig våg av bonderestningar mot adeln, och att bönderna därför i praktiken var emot socialrevolutionärerna (Eller åtminstone emot detta partis center- och högerflygel). Detta var avgörande med tanke på revolutionens mognadsgrad.

¹⁶¹ Citerat i ”*Bolsjevikernas taktik under 1917*, Socinform, Stockholm 1974, s. 61-63.

¹⁶² Ibid, s. 65-88.

skulle kunna bli starkare än oss".¹⁶³

Han betonade helt riktigt det faktum att om Sovjetregeringen gav landet fred "så skulle ingen kraft i världen kunna störta (denna) regering".¹⁶⁴ Ur denna synvinkel måste både Sovjetrysslands tillfälliga militära försvarslöshet och den västerländska arbetarklassens) i ögonen på Lenin och Trotskij tillfälliga) inaktivitet accepteras som ett mindre ont.

Från engelska till svenska av *Anders Johansson*. Tyskt original.

---

¹⁶³ Lenin, "Sämtliche Werke XXI/2", s. 122, XXI/ 1, s. 69.

¹⁶⁴ Lenin, "Den ryska revolutionen och inbördeskriget", *Valda verk*, band 2, s. 223. (Jmf "Bolsjevikerna måste gripa makten", *ibid*, s. 312.)